IL-KUMMISSJONI
EWROPEA

Brussell, XXX
[…](2020) XXX draft

KOMUNIKAZZJONI TAL-KUMMISSJONI

Avviż tal-Kummissjoni dwar l-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali

MT MT

Abbozz ta' Avviż tal-Kummissjoni dwar l-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali

1. INTRODUZZJONI 2
1.1. Is-sistema ta' kontroll tal-għajnuna mill-Istat 3
1.2. L-obbligu ta' waqfien totali 4
2. PRINĊIPJI ĠENERALI TAL-INFURZAR TAR-REGOLI DWAR L-GĦAJNUNA MILL-ISTAT 6
2.1. Il-prinċipju ta' kooperazzjoni sinċiera 6
2.2. Il-prinċipji tal-ekwivalenza u tal-effettività applikati għall-proċeduri nazzjonali 6
2.2.1. *Locus standi* 7
2.2.2. Ġurisdizzjoni 8
2.2.3. Il-prinċipju ta' *res judicata* 9
3. IR-RWOL TAL-KUMMISSJONI 10
3.1. Il-kompetenza esklussiva tal-Kummissjoni 10
3.2. Is-setgħat tal-Kummissjoni li tinforza r-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat 11
4. IR-RWOL TAL-QRATI NAZZJONALI 12
4.1. Id-delimitazzjoni tal-kompetenzi tal-qrati nazzjonali fl-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat 12
4.1.1. Wara deċiżjoni mill-Kummissjoni 13
4.1.2. Wara d-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni li jiddikjaraw l-għajnuna bħala kompatibbli 13
4.1.3. Wara deċiżjoni tal-ftuħ mill-Kummissjoni 14
4.2. Il-kompetenzi tal-qrati nazzjonali 15
4.2.1. Il-valutazzjoni tal-eżistenza ta' għajnuna 15
4.2.2. Valutazzjoni ta' jekk hemmx ksur tal-obbligu ta' waqfien totali 16
4.2.2.1. L-applikazzjoni tal-kundizzjonijiet tar-regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija 16
4.2.2.2. Għajnuna eżistenti 17
4.2.3. Is-salvagwardja tad-drittijiet ta' individwi li jiffaċċjaw il-ksur tal-obbligu ta' waqfien totali 18
4.2.3.1 Is-sospensjoni jew it-terminazzjoni tal-implimentazzjoni tal-miżura 18
4.2.3.2 Irkupru 19
4.2.3.3 Miżuri provviżorji 21
4.2.3.4 Azzjoni għad-danni 22
5. KOOPERAZZJONI BEJN IL-KUMMISSJONI U L-QRATI NAZZJONALI 26
5.1. L-assistenza tal-Kummissjoni lill-qrati nazzjonali 26
5.1.1. Il-mezzi ta' kooperazzjoni 26
5.1.1.1. It-trażmissjoni ta' informazzjoni lill-qrati nazzjonali 27
5.1.1.2. It-trażmissjoni ta' opinjonijiet dwar l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat 28
5.1.1.3. Is-sottomissjoni ta' osservazzjonijiet amicus curiae 30
5.1.2. Punt uniku ta' kuntatt u l-pubblikazzjoni ta' opinjonijiet u osservazzjonijiet *amicus curiae* 31

5.2. L-assistenza tal-qrati nazzjonali lill-Kummissjoni ... 32
6. IL-KONSEGWENZI TAN-NUQQAS TA' IMPLIMENTAZZJONI TAR-REGOLI U D-DEĊIŻJONIJIET DWAR L-GĦAJNUNA MILL-ISTAT ... 33
6.1. Proċeduri quddiem il-Kummissjoni rigward l-għajnuna illegali ... 33
6.2. Proċedimenti ta' ksur ... 34
7. DISPOŻIZZJONIJIET FINALI ... 34

1. INTRODUZZJONI

(1) Sa mill-2012, il-Kummissjoni Ewropea implimentat l-aġenda ta' modernizzazzjoni tal-għajnuna mill-Istat ((State aid modernisation agenda),SAM)[1]. Skont l-SAM, il-Kummissjoni adottat pakkett ta' leġiżlazzjoni, linji gwida u avviżi għall-valutazzjoni tal-miżuri ta' għajnuna mill-Istat. Dan il-pakkett ippermetta lill-Kummissjoni tiffoka l-iskrutinju *ex ante* tagħha fuq il-każijiet bl-akbar impatt fuq is-suq intern, filwaqt li tiżviluppa kooperazzjoni aktar mill-qrib mal-Istati Membri fl-infurzar tal-għajnuna mill-Istat. Għal dan l-għan, il-Kummissjoni introduċiet aktar possibbiltajiet għall-Istati Membri biex jagħtu għajnuna mingħajr skrutinju minn qabel mill-Kummissjoni billi jipprovdu aktar eżenzjonijiet mill-obbligu li jinnotifikaw lill-Kummissjoni dwar kwalunkwe miżura ta' għajnuna mill-Istat ippjanata. B'riżultat ta' dan, l-ammont ta' għajnuna mogħtija abbażi tal-eżenzjonijiet ta' kategorija żdied[2]. F'dan il-kuntest, ir-rwol tal-qrati nazzjonali fl-iżgurar tal-konformità mar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat sar saħansitra aktar prominenti.

(2) Fl-2019, il-Kummissjoni ppubblikat studju dwar l-infurzar tar-regoli u d-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali fit-28 Stat Membru[3] (l-"Istudju dwar l-Infurzar")[4]. L-Istudju dwar l-Infurzar eżamina mill-ġdid aktar minn 750 sentenza nazzjonali dwar każijiet, li jaqgħu f'żewġ kategoriji: 1) każijiet fejn il-qrati nazzjonali huma involuti fil-ġbid tal-konsegwenzi tal-implimentazzjoni illegali tal-għajnuna ("infurzar privat") u 2) każijiet fejn il-qrati nazzjonali huma involuti fl-implimentazzjoni tad-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni li jordnaw l-irkupru ("infurzar pubbliku").

(3) L-Istudju dwar l-Infurzar żvela li l-għadd ta' każijiet ta' għajnuna mill-Istat indirizzati lill-qrati nazzjonali żdied matul il-perjodu mill-2007 sal-2017. Minkejja din iż-żieda, il-qrati nazzjonali taw biss rimedji f'okkażjonijiet rari, u t-talbiet għad-danni jirrappreżentaw minoranza żgħira ta' każijiet. Barra minn hekk, il-mezzi ta' kooperazzjoni bejn il-Kummissjoni u l-qrati nazzjonali, li ġew introdotti fl-2009

---

[1] Il-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Reġjuni – Il-Modernizzazzjoni tal-Għajnuna mill-Istat tal-UE (SAM), COM/2012/0209 final.

[2] Mill-2015, aktar minn 96 % tal-miżuri ta' għajnuna ġodda li għalihom ġiet irrapportata nefqa għall-ewwel darba kienu koperti mir-Regolament għall-Eżenzjoni Ġenerali Sħiħa. Ara http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html.

[3] L-Istudju dwar l-Infurzar sar qabel ma ġie ffirmat il-Ftehim dwar l-irtirar tar-Renju Unit tal-Gran Brittanja u tal-Irlanda ta' Fuq mill-Unjoni Ewropea u mill-Komunità Ewropea tal-Enerġija Atomika (fl-24 ta' Jannar 2020) u qabel ma daħal fis-seħħ (fl-1 ta' Frar 2020). Ir-referenza kollha għall-Istati Membri fl-Istudju dwar l-Infurzar għandha tkun maħsuba wkoll bħala li tirreferi għar-Renju Unit.

[4] Ara "L-Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

permezz tal-Avviż tal-Kummissjoni dwar l-infurzar tal-liġi dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (l-“Avviż ta' Infurzar tal-2009”)[5] u fl-2015 permezz tar-Regolament tal-Kunsill (UE) 2015/1589 (ir-“Regolament Proċedurali”)[6] ma ntużawx ħafna.

(4) Dan l-Avviż jipprovdi lill-qrati nazzjonali u lil partijiet interessati oħrajn b'informazzjoni prattika dwar l-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat fil-livell nazzjonali. L-għan ewlieni tiegħu huwa li jipprovdi gwida lill-qrati nazzjonali meta japplikaw dawn ir-regoli u li jinkoraġġixxi kooperazzjoni aktar mill-qrib mal-Kummissjoni. Huwa jqis il-kwistjonijiet imqajma minn dawn il-qrati fil-kuntest tal-Istudju dwar l-Infurzar jew fil-każijiet riferuti għal deċiżjonijiet preliminari lill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (“Il-Qorti tal-Ġustizzja”). Xi eżempji huma l-koerenza bejn il-proċeduri quddiem il-Kummissjoni u l-proċedimenti fil-qorti nazzjonali, jew il-kwistjonijiet imqajma mill-applikazzjoni skorretta tar-regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija.

(5) Dan l-Avviż huwa maħsub biex jipprovdi gwida lill-qrati u lit-tribunali tal-Istati Membri, kif definiti fl-Artikolu 267 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (“TFUE”). Huwa la jorbot lill-qrati nazzjonali u lanqas jaffettwa l-indipendenza tagħhom.

(6) Sa mill-Avviż ta' Infurzar tal-2009, il-ġurisprudenza tal-Qorti Ġenerali u tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (flimkien, il-“Qrati tal-Unjoni”) evolviet. Dan l-Avviż jinkorpora dawk l-iżviluppi u jissostitwixxi l-Avviż ta' Infurzar tal-2009.

(7) L-enfasi ewlenija ta' dan l-Avviż hija fuq l-infurzar privat. L-Avviż tal-Kummissjoni dwar l-Irkupru tal-għajnuna illegali u inkompatibbli mill-Istat jindirizza l-aspetti relatati mal-infurzar pubbliku[7]. Barra minn hekk, dan l-Avviż għandu l-għan li jinkoraġġixxi kooperazzjoni aktar mill-qrib bejn il-Kummissjoni u l-qrati nazzjonali billi jistabbilixxi l-għodod ta' kooperazzjoni kollha disponibbli u li jindirizza l-konsegwenzi f'każ ta' ksur tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat.

1.1. Is-sistema ta' kontroll tal-għajnuna mill-Istat

(8) Skont l-Artikolu 107 tat-TFUE, “kull għajnuna, ta' kwalunkwe forma, mogħtija minn Stat Membru jew permezz ta' riżorsi tal-Istat, li twassal għal distorsjoni jew theddida ta' distorsjoni għall-kompetizzjoni billi tiffavorixxi ċerti impriżi jew ċerti produtturi għandha, safejn tolqot il-kummerċ bejn l-Istati Membri, tkun inkompatibbli mas-suq intern”.

(9) Il-projbizzjoni ġenerali tal-għajnuna mill-Istat tiddependi fuq sistema doppja ta' kontroll *ex ante* u *ex post* ta' interventi li jinvolvi għajnuna mill-Istat. Skont l-Artikolu 108 tat-TFUE, il-Kummissjoni trid iżżomm taħt rieżami kostanti s-sistemi kollha ta' għajnuna eżistenti u tivvaluta kwalunkwe pjan minn Stat Membru biex tingħata għajnuna ġdida

[5] Avviż tal-Kummissjoni dwar l-infurzar tal-liġi dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (ĠU C 85, 9.4.2009, p. 1).
[6] Regolament tal-Kunsill (UE) 2015/1589 tat-13 ta' Lulju 2015 li jistabbilixxi regoli dettaljati għall-applikazzjoni tal-Artikolu 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (kodifikazzjoni) (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 9).
[7] ĠU C 247, 23.7.2019, p. 1.

jew tinbidel l-għajnuna eżistenti. Sabiex il-Kummissjoni twettaq dan ir-rieżami b'mod effettiv, l-Istati Membri jridu jikkooperaw billi jipprovdu kwalunkwe informazzjoni rilevanti u billi jinnotifikaw il-miżuri ta' għajnuna mill-Istat.

(10) L-Istati Membri huma obbligati, l-ewwel nett, li jinnotifikaw lill-Kummissjoni dwar kwalunkwe miżura maħsuba biex tagħti għajnuna ġdida jew tbiddel l-għajnuna eżistenti u, it-tieni nett, li ma jdaħħlux fis-seħħ tali miżura ppjanata sakemm il-Kummissjoni tkun ivvalutat il-kompatibbiltà tagħha mas-suq intern ("obbligu ta' waqfien totali")[8]. L-obbligu ta' waqfien totali li jirriżulta mill-Artikolu 108(3) tat-TFUE għandu effett dirett[9]: huwa jagħti drittijiet lill-individwi, li fuqhom jistgħu jistrieħu quddiem il-qrati nazzjonali.

(11) Minn dan jirriżulta li l-implimentazzjoni tas-sistema ta' kontroll tal-għajnuna mill-Istat, li tagħha d-dispożizzjoni tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE tikkostitwixxi element fundamentali, hija kwistjoni kemm għall-Kummissjoni kif ukoll għall-qrati nazzjonali, li r-rwoli rispettivi tagħhom huma komplementari iżda separati. Filwaqt li l-Kummissjoni għandha kompetenza esklussiva biex tivvaluta l-kompatibbiltà tal-miżuri ta' għajnuna mas-suq intern, huma l-qrati nazzjonali li għandhom jissalvagwardjaw id-drittijiet tal-individwi li jiffaċċjaw ksur possibbli tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE[10].

1.2. L-obbligu ta' waqfien totali

(12) L-infurzabbiltà immedjata tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE timplika li l-qrati nazzjonali jridu jieħdu l-azzjonijiet kollha xierqa, f'konformità mal-liġi nazzjonali tagħhom, biex jindirizzaw il-konsegwenzi ta' ksur ta' dik id-dispożizzjoni[11].

(13) Sabiex miżura tkun soġġetta għar-rekwiżiti tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE, jeħtieġ li jiġu ssodisfati żewġ kundizzjonijiet, waħda pożittiva u waħda negattiva: l-ewwel nett, il-miżura tikkwalifika bħala għajnuna mill-Istat[12]; u t-tieni nett, il-miżura ma tissodisfax il-kundizzjonijiet kollha biex tibbenefika minn eżenzjoni mill-obbligu ta' notifika.

[8] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-14 ta' Novembru 2019, *Dilly's Wellnesshotel*, C-585/17, ECLI:EU:C:2019:969, il-paragrafu 54.

[9] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 88; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 22; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 29.

[10] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 38; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Marzu 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, il-paragrafu 26; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafu 21; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 21.

[11] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafi 88 u 89; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafi 22 u 23.

[12] F'dak is-sens, ara l-Avviż tal-Kummissjoni dwar il-kunċett ta' għajnuna mill-Istat kif imsemmi fl-Artikolu 107(1) tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (ĠU C 262, 19.7.2016, p. 1).

(14) Għalhekk, meta miżura ma tikkostitwixxix għajnuna mill-Istat, l-Istati Membri jistgħu jimplimentawha mingħajr notifika minn qabel lill-Kummissjoni. Il-Kummissjoni pprovdiet gwida għall-interpretazzjoni tal-kunċett ta' għajnuna mill-Istat[13].

(15) It-tieni nett, il-Kummissjoni adottat regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija – bħar-Regolament għall-Eżenzjoni Ġenerali Sħiħa[14] – li jistabbilixxu l-kundizzjonijiet li abbażi tagħhom il-miżuri ta' għajnuna jridu jew jistgħu jitqiesu kompatibbli mas-suq intern skont l-Artikolu 107(2) jew (3) [15]. Permezz ta' regolamenti *de minimis*,[16] il-Kummissjoni stabbilixxiet ukoll il-kundizzjonijiet li abbażi tagħhom l-għajnuna titqies li ma taffettwax il-kummerċ bejn l-Istati Membri u li ma tfixkilx jew thedded li tfixkel il-kompetizzjoni[17]. Jekk miżura ta' għajnuna tissodisfa l-kundizzjonijiet rilevanti kollha previsti f'dawn ir-regolamenti, l-Istat Membru kkonċernat ikun eżentat mill-obbligu tiegħu li jinnotifika lill-Kummissjoni dwar l-għajnuna.

(16) It-tielet nett, fid-Deċiżjoni dwar l-għajnuna mill-Istat għal Servizzi ta' Interess Ekonomiku Ġenerali[18] u fir-Regolament dwar is-servizzi pubbliċi ta' trasport tal-passiġġieri bil-ferrovija u bit-triq[19], il-Kummissjoni stabbilixxiet il-kundizzjonijiet biex tikkunsidra l-kumpens għall-obbligi ta' servizz pubbliku bħala kompatibbli mas-suq intern skont l-Artikoli 106(3) u 93 tat-TFUE. Barra minn hekk, f'dawn il-każijiet, il-miżuri kkonċernati mhumiex soġġetti għall-obbligu ta' waqfien totali.

---

[13] Avviż tal-Kummissjoni dwar il-kunċett ta' għajnuna mill-Istat kif imsemmi fl-Artikolu 107(1) tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (ĠU C 262, 19.7.2016, p. 1); Komunikazzjoni mill-Kummissjoni dwar l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat tal-Unjoni Ewropea għall-kumpens mogħti għall-fornitura ta' servizzi ta' interess ekonomiku ġenerali (ĠU C 8, 11.1.2012, p. 4); Avviż tal-Kummissjoni dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 87 u 88 tat-Trattat tal-KE għall-għajnuna mill-Istat fil-forma ta' garanziji (ĠU C 155, 20.6.2008, p. 10).

[14] Regolament tal-Kummissjoni (UE) Nru 651/2014 tas-17 ta' Ġunju 2014 li jiddikjara li ċerti kategoriji ta' għajnuna huma kompatibbli mas-suq intern skont l-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat (ĠU L 187, 26.6.2014, p. 1).

[15] Skont l-Artikolu 109 tat-TFUE, il-Kunsill tal-Unjoni Ewropea jista' jadotta regolamenti għall-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-TFUE u jiddetermina l-kategoriji ta' għajnuna li huma eżentati mill-obbligu ta' notifika. Kif previst fl-Artikolu 108(4) tat-TFUE, il-Kummissjoni tista' mbagħad tadotta regolamenti relatati mal-kategoriji ta' għajnuna mill-Istat li jkun iddetermina l-Kunsill, skont l-Artikolu 109 tat-TFUE.

[16] Regolament tal-Kummissjoni (UE) Nru 1407/2013 tat-18 ta' Diċembru 2013 dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għall-għajnuna *de minimis* (ĠU L 352, 24.12.2013, p. 1); Regolament tal-Kummissjoni (UE) Nru 360/2012 tal-25 ta' April 2012 dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għall-għajnuna *de minimis* mogħtija lil impriżi li jipprovdu servizzi ta' interess ekonomiku ġenerali (ĠU L 114, 26.4.2012, p. 8); Regolament tal-Kummissjoni (UE) Nru 1408/2013 tat-18 ta' Diċembru 2013 dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għall-għajnuna *de minimis* fis-settur tal-agrikoltura (ĠU L 352, 24.12.2013, p. 9); Regolament tal-Kummissjoni (UE) Nru 717/2014 tas-27 ta' Ġunju 2014 dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għall-għajnuna *de minimis* fis-settur tas-sajd u tal-akkwakultura (ĠU L 190, 28.6.2014, p. 45).

[17] Tali regolamenti huma adottati abbażi tar-Regolament ta' abilitazzjoni tal-Kunsill (UE) 2015/1588 tat-13 ta' Lulju 2015 dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107 u 108 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għal ċerti kategoriji ta' għajnuna mill-Istat orizzontali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 1).

[18] Deċiżjoni tal-Kummissjoni 2012/21/UE tal-20 ta' Diċembru 2011 dwar l-applikazzjoni tal-Artikolu 106(2) tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea għall-għajnuna mill-Istat taħt il-forma ta' kumpens għas-servizzi pubbliċi mogħti lil ċerti impriżi inkarigati bil-ġestjoni ta' servizzi ta' interess ekonomiku ġenerali (notifikata bid-dokument numru C(2011) 9380) (ĠU L 7, 11.1.2012, p. 3).

[19] Regolament (KE) Nru 1370/2007 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-23 ta' Ottubru 2007 dwar servizzi pubbliċi tat-trasport tal-passiġġieri bil-ferrovija u bit-triq (ĠU L 315, 3.12.2007, p. 1).

2. PRINĊIPJI ĠENERALI TAL-INFURZAR TAR-REGOLI DWAR L-GĦAJNUNA MILL-ISTAT

2.1. Il-prinċipju ta' kooperazzjoni sinċiera

(17) L-Artikolu 4(3) tat-Trattat dwar l-Unjoni Ewropea[20] ("TUE") jesiġi li l-Istati Membri jiffaċilitaw it-twettiq tal-kompiti tal-Unjoni Ewropea. Skont il-prinċipju ta' kooperazzjoni sinċiera stabbilit f'dan l-Artikolu, l-Unjoni Ewropea u l-Istati Membri, li jaġixxu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-ġurisdizzjoni tagħhom, iridu jgħinu lil xulxin fit-twettiq ta' dawk il-kompiti.

(18) L-obbligu ta' assistenza reċiproka li jirriżulta mill-Artikolu 4(3) tat-TUE japplika wkoll għall-qrati nazzjonali[21]. Dan ifisser li l-Kummissjoni tassisti lill-qrati nazzjonali meta japplikaw id-dritt tal-Unjoni[22], u li, bil-maqlub, il-qrati nazzjonali jassistu lill-Kummissjoni fit-twettiq tal-kompiti tagħha. Għalhekk, il-qrati nazzjonali jridu jieħdu l-miżuri kollha meħtieġa biex jiżguraw it-twettiq tal-obbligi tagħhom skont id-dritt tal-Unjoni u joqogħdu lura milli jieħdu deċiżjonijiet li jistgħu jipperikolaw il-kisba tal-objettivi tat-TUE u tat-TFUE (flimkien, it-"Trattati")[23].

2.2. Il-prinċipji tal-ekwivalenza u tal-effettività applikati għall-proċeduri nazzjonali

(19) Il-Qorti tal-Ġustizzja konsistentement irrikonoxxiet il-prinċipju tal-awtonomija proċedurali fl-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat[24]. Skont dan il-prinċipju, fin-nuqqas ta' leġiżlazzjoni tal-Unjoni Ewropea dwar is-suġġett, l-Istati Membri huma liberi li jagħżlu kif jissodisfaw l-obbligi tagħhom li joħorġu mit-Trattati, sakemm il-mezzi li jużaw ma jaffettwawx b'mod negattiv il-kamp ta' applikazzjoni u l-effettività tad-dritt tal-Unjoni. B'riżultat ta' dan, il-qrati nazzjonali jridu jieħdu miżuri xierqa f'konformità mal-liġi nazzjonali tagħhom biex jippreservaw l-implimentazzjoni korretta tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat fin-nuqqas ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni dwar il-kompatibbiltà tal-miżura[25].

[20] ĠU C 202, 7.6.2016, p. 13.
[21] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-22 ta' Ottubru 2002, *Roquette Frères*, C-94/00, ECLI:EU:C:2002:603, il-paragrafu 31.
[22] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 50; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-28 ta' Frar 1991, *Delimitis* v *Henninger Bräu*, C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, il-paragrafu 53.
[23] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Settembru 2014, *Il-Kummissjoni* v *Il-Ġermanja*, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, il-paragrafu 56; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 41.
[24] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Settembru 1983, *Deutsche Milchkontor GmbH*, C-205/82, ECLI:EU:C:1983:233, il-paragrafi 22 u 23; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Ġunju 2002, *In-Netherlands* v *Il-Kummissjoni*, C-382/99, ECLI:EU:C:2002:363, il-paragrafu 90; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Settembru 2014, *Il-Kummissjoni* v *Il-Ġermanja*, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, il-paragrafi minn 39 sa 42; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 72; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafi 40 u 41; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 135.
[25] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 89.

(20) L-applikazzjoni tal-liġi nazzjonali ma tistax twassal biex ikun impossibbli jew eċċessivament diffiċli għall-qrati nazzjonali biex jiżguraw il-konformità mal-Artikolu 108(3) tat-TFUE[26]. F'konformità mal-ġurisprudenza tal-Qrati tal-Unjoni, il-leġiżlazzjoni nazzjonali applikabbli ma tridx tkun inqas favorevoli minn dik li tirregola sitwazzjonijiet domestiċi simili ("il-prinċipju tal-ekwivalenza") u ma tridx titfassal b'tali mod li tagħmilha prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli li jiġu eżerċitati d-drittijiet mogħtija mid-dritt tal-Unjoni ("il-prinċipju tal-effettività")[27].

2.2.1. *Locus standi*

(21) Fl-applikazzjoni tal-prinċipju tal-awtonomija proċedurali, l-Istati Membri japplikaw ir-regoli nazzjonali tagħhom dwar il-*locus standi* għal-litigazzjoni nazzjonali dwar l-għajnuna mill-Istat, sakemm dawn jirrispettaw il-prinċipji tal-ekwivalenza u tal-effettività.

(22) Skont il-prinċipju tal-effettività, jenħtieġ li r-regoli nazzjonali dwar il-*locus standi* tal-individwi u l-interess tagħhom biex iressqu proċedimenti ma jimminawx id-dritt tagħhom għal protezzjoni ġudizzjarja effettiva tad-drittijiet mogħtija lilhom mid-dritt tal-Unjoni[28].

(23) L-Istudju dwar l-Infurzar wera li l-qrati nazzjonali jiddeċiedu l-aktar fuq każijiet imressqa minn kompetituri tal-benefiċjarju tal-għajnuna, li huma affettwati direttament mid-distorsjoni tal-kompetizzjoni li tirriżulta mill-implimentazzjoni tal-għajnuna illegali[29].

(24) Madankollu, persuna fiżika jew ġuridika jista' jkollha interess li tressaq proċedimenti quddiem il-qrati nazzjonali, mhux biss biex telimina d-distorsjoni tal-kompetizzjoni maħluqa mill-implimentazzjoni illegali tal-għajnuna mill-Istat. Il-qrati nazzjonali jridu jivvalutaw l-interess legali tar-rikorrent li jressaq il-proċedimenti, irrispettivament minn jekk dan tal-aħħar ikunx ġie affettwat direttament mid-distorsjoni tal-kompetizzjoni li tirriżulta mill-miżura ta' għajnuna. Konsegwentement, meta jiġu applikati r-regoli nazzjonali dwar il-pożizzjoni, il-qrati nazzjonali għandhom iqisu d-dmir tagħhom li jipproteġu l-interess ta' kwalunkwe parti li jkollha interess legali suffiċjenti li tibda l-proċedimenti ("partijiet terzi")[30].

---

[26] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafi 41, 42 u 45; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafi minn 138 sa 140.

[27] Il-konformità mal-prinċipju tal-effettività trid tiġi indirizzata billi jiġu analizzati l-karatteristiċi partikolari ta' dik id-dispożizzjoni u r-rwol tagħha fil-proċedura rilevanti. F'dak is-sens, ara s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafu 40.

[28] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Jannar 2005, *Streekgewest*, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, il-paragrafu 18.

[29] Ara "L-Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 71, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

[30] Pereżempju, fir-Rumanija, kull persuna li tkun affettwata minn miżura ta' għajnuna illegali mill-Istat għandha l-*locus standi* fil-qorti. Ara l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 404, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report. Barra minn hekk, fil-Latvja, il-*locus standi* huwa direttament ibbażat fuq l-Artikolu 108(3) tat-TFUE u, b'hekk, il-qrati nazzjonali

(25) Barra minn hekk, il-qrati nazzjonali għandhom jikkunsidraw elementi ulterjuri meta jivvalutaw il-pożizzjoni u l-interess ta' partijiet terzi f'każijiet li jikkonċernaw l-għajnuna mill-Istat mogħtija permezz ta' miżuri fiskali. Il-kontribwenti terzi jistgħu jitqiesu li għandhom interess li jressqu azzjoni biex jiksbu r-rifużjoni ta' taxxa imposta bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali biss meta t-taxxa li għaliha huma soġġetti tkun tifforma parti mill-finanzjament tal-għajnuna illegali mill-Istat[31]. Il-*locus standi* tagħhom ma jiddependix fuq l-eżistenza ta' relazzjoni kompetittiva mal-benefiċjarju tal-għajnuna[32].

(26) Bil-maqlub, il-kontribwenti terzi ma jistgħux jistrieħu fuq l-illegalità ta' miżura ta' għajnuna li teżenta mit-tassazzjoni ċerti impriżi jew setturi biex jevitaw il-ħlas ta' dik it-taxxa jew biex jiksbu r-rimborż tagħha. Dan huwa wkoll il-każ fejn joperaw f'kompetizzjoni mal-benefiċjarji[33]. Fil-fatt, tali soluzzjoni tirriżulta fit-tisħiħ tal-effetti antikompetittivi tal-għajnuna mill-Istat, minħabba li żżid l-għadd ta' impriżi li jibbenefikaw minn eżenzjoni mit-taxxa li tikkostitwixxi għajnuna illegali mill-Istat.

2.2.2. Ġurisdizzjoni

(27) Il-prinċipju ta' awtonomija proċedurali jimplika li hija s-sistema legali nazzjonali ta' kull Stat Membru li għandha taħtar il-qrati li jkollhom ġurisdizzjoni fi proċedimenti li jikkonċernaw l-għoti ta' għajnuna illegali. Dan jimplika wkoll li l-Istati Membri jiddeterminaw ir-regoli proċedurali dettaljati li jirregolaw dawn l-azzjonijiet legali, sakemm jiġu rrispettati l-prinċipji ta' ekwivalenza u effettività[34].

(28) Fin-nuqqas ta' regoli speċifiċi tad-dritt tal-Unjoni, il-kostruzzjoni tas-sistemi ġudizzjarji tal-Istati Membri tvarja ħafna. Filwaqt li ftit Stati Membri waqqfu qrati speċjalizzati għal materji li jikkonċernaw l-għajnuna mill-Istat, oħrajn assenjaw ġurisdizzjoni esklussiva lill-awli tal-qrati eżistenti jew adottaw regoli proċedurali li jiċċaraw il-ġurisdizzjoni tal-qrati f'każijiet ta' infurzar pubbliku u privat[35]. Fil-maġġoranza tal-

---

jistgħu jistrieħu fuq id-definizzjoni ta' "parti interessata" tar-Regolament Proċedurali biex jiddeterminaw jekk persuna jkollhiex *locus standi* f'każ partikolari. Ara l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 300, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

[31] Issir referenza, pereżempju, għal każijiet fejn l-għajnuna illegali tkun iffinanzjata minn imposta li għaliha jkun soġġett ir-rikorrent. Madankollu, il-pożizzjoni tkun differenti meta t-tilwima tkun tikkonċerna mhux applikazzjoni li għandha tiġi eżentata mit-taxxa kkontestata, iżda l-legalità tar-regoli relatati ma' dik it-taxxa. Ara, f'dan is-sens, is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, Vodafone Magyarország, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 25 u s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-26 ta' April 2018, *ANGED*, C-233/16, ECLI:EU:C:2018:280, il-paragrafu 26;

[32] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Jannar 2005, *Streekgewest*, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, il-paragrafu 19.

[33] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-10 ta' Novembru 2016, *DTS Distribuidora de Televisión Digital* v *Il-Kummissjoni*, C-449/14 P, ECLI:EU:C:2016:848, il-paragrafi 81 u 82; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Diċembru 2016, *Il-Kummissjoni* v *Aer Lingus*, C-164/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, il-paragrafu 121; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafi minn 24 sa 28.

[34] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 72.

[35] Pereżempju, l-Irlanda attribwiet ġurisdizzjoni esklussiva lil-Lista tal-Kompetizzjoni tal-Qorti Għolja biex tisma' tilwimiet dwar il-liġi tal-kompetizzjoni, inklużi każijiet ta' għajnuna mill-Istat. Barra minn hekk, fl-Italja, il-qrati amministrattivi tal-pajjiż ġew attribwiti kompetenza kważi esklussiva biex jisimgħu każijiet li jikkonċernaw l-infurzar pubbliku u privat tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat mid-19 ta' Jannar 2013. Il-qrati

Istati Membri, il-qrati ċivili u amministrattivi huma kompetenti fl-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat[36].

2.2.3. Il-prinċipju ta' *res judicata*

(29) Il-prinċipju ta' *res judicata* jiddikjara li sentenzi li saru definittivi ma jistgħux jiġu kkontestati aktar. Dan huwa l-każ meta d-drittijiet kollha tal-appell ikunu ġew eżawriti jew meta l-limiti ta' żmien ipprovduti għall-eżerċitar ta' dawk id-drittijiet ikunu skadew. Il-prinċipju ta' *res judicata* għandu l-għan li jiggarantixxi l-istabbiltà tal-liġi u r-relazzjonijiet legali, kif ukoll l-amministrazzjoni tajba tal-ġustizzja u huwa stabbilit kemm fl-ordni legali tal-Unjoni Ewropea kif ukoll fis-sistemi legali nazzjonali[37].

(30) Skont il-prinċipju ta' primat tad-dritt tal-Unjoni[38], il-qrati nazzjonali għandhom id-dmir li jagħtu effett sħiħ lid-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni, inkluż billi jirrifjutaw fuq mozzjoni tagħhom stess li japplikaw kwalunkwe dispożizzjoni konfliġġenti tal-leġiżlazzjoni nazzjonali. Dan japplika wkoll għar-regoli nazzjonali li jistabbilixxu l-prinċipju ta' *res judicata*[39].

(31) Barra minn hekk, il-ġurisprudenza tal-Qrati tal-Unjoni llimitat il-forza tal-prinċipju ta' *res judicata* fil-qasam tal-għajnuna mill-Istat. B'hekk, il-prinċipju ta' *res judicata* jista' jestendi biss għall-motivi diġà espressament determinati - soġġett għar-rekwiżiti tal-ekwivalenza u tal-effettività - iżda mhux għal kwistjonijiet li setgħu tqajmu, iżda ma tqajmux, f'azzjoni preċedenti[40].

(32) Il-prinċipju tal-primat tad-dritt tal-Unjoni jimpedixxi wkoll l-applikazzjoni tal-prinċipju ta' *res judicata* milli tillimita l-kompetenza esklussiva mogħtija lill-Kummissjoni mit-TFUE[41]. Iċ-ċirkostanza li qorti nazzjonali ddeċidiet fuq miżura ta' għajnuna mill-Istat

---

ċivili żammew il-kompetenza tagħhom fir-rigward ta' ċerti tipi ta' proċedimenti u pretensjonijiet. Ara l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, pp. 253, 263 u 264, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report. Ara wkoll, "L-Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", pp. 103 u 104.

[36] B'mod partikolari, fil-biċċa l-kbira tal-Istati Membri, il-qrati amministrattivi huma kompetenti meta r-rikorrent jikkontesta att tal-awtorità pubblika, bħall-ordni li timplimenta l-irkupru jew li tagħti l-għajnuna, filwaqt li l-qrati ċivili huma kompetenti għal kwistjonijiet relatati mal-irkupru tal-għajnuna mill-Istat fil-kuntest tal-proċedimenti ta' insolvenza jew mal-għoti ta' kumpens għad-danni. Ara "L-Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 64, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

[37] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafu 38.

[38] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Frar 1963, *Van Gend en Loos* v *Administratie der Belastingen* , C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Lulju 1964, *Costa* v *E.N.E.L.*, C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-9 ta' Marzu 1978, *Amministrazione delle finanze dello Stato* v *Simmenthal*, C-106/77, ECLI:EU:C:1978:49.

[39] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-18 ta' Lulju 2007, *Lucchini*, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, il-paragrafi 60 u 61.

[40] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-18 ta' Lulju 2007, *Lucchini*, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, il-paragrafi minn 57 sa 59; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafi 30, 42 u 43.

[41] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Novembru 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, il-paragrafu 44; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *Buonotourist* v

qabel deċiżjoni mill-Kummissjoni dwar dik l-istess miżura ma tistax timpedixxi lil din tal-aħħar milli ssib li l-miżura inkwistjoni tikkostitwixxi għajnuna illegali mill-Istat. Dan jgħodd anki jekk tali konklużjoni tkun ġiet preċedentement eskluża minn qorti nazzjonali li tiddeċiedi fl-aħħar istanza.

3. IR-RWOL TAL-KUMMISSJONI

(33) L-għan tas-sistema ta' kontroll minn qabel stabbilita mill-Artikolu 108(3) tat-TFUE huwa li jiġi żgurat li tkun tista' tiġi implimentata biss għajnuna kompatibbli[42]. Sabiex jintlaħaq dak l-għan, l-implimentazzjoni tal-għajnuna ppjanata għandha tiġi differita sakemm il-Kummissjoni tadotta deċiżjoni dwar il-kompatibbiltà tagħha mas-suq intern[43].

3.1. Il-kompetenza esklussiva tal-Kummissjoni

(34) Il-Kummissjoni ġeneralment teżerċita r-rwol ewlieni tagħha li tivvaluta l-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna f'żewġ stadji. L-ewwel nett, il-Kummissjoni tivvaluta jekk il-miżura tikkwalifikax bħala għajnuna mill-Istat skont l-Artikolu 107(1) tat-TFUE[44]; it-tieni nett, hija teżamina jekk il-miżura hijiex kompatibbli mas-suq intern. L-ewwel stadju, li jikkonsisti fil-valutazzjoni tal-eżistenza tal-għajnuna, huwa kompetenza eżerċitata kemm mill-Kummissjoni kif ukoll mill-qrati nazzjonali, billi dawn tal-aħħar jista' jkollhom jistabbilixxu jekk miżura hijiex soġġetta għall-obbligu ta' waqfien totali[45] (ara t-Taqsimiet 4.2.1 u 4.2.2). It-tieni stadju, li jikkonsisti fil-valutazzjoni tal-kompatibbiltà, jaqa' taħt ir-responsabbiltà esklussiva tal-Kummissjoni. Il-valutazzjoni tal-kompatibbiltà trid tiġi inkluża f'deċiżjoni[46], li tkun soġġetta għal rieżami mill-Qrati tal-Unjoni[47].

(35) Il-Kummissjoni tista' tivvaluta l-kompatibbiltà ta' miżura mas-suq intern wara eżami preliminari (meta ma jkollhiex dubji dwar il-kompatibbiltà tal-miżura mas-suq intern)[48] jew investigazzjoni formali (meta jkollha dubji dwar il-kompatibbiltà tal-miżura mas-suq intern)[49]. Meta tibda investigazzjoni formali, il-Kummissjoni tadotta deċiżjoni li fiha

---

Il-Kummissjoni, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, il-paragrafi minn 92 sa 96; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* v *Il-Kummissjoni*, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, il-paragrafi minn 92 sa 96.

[42] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 19.

[43] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafi 25 u 26; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-18 ta' Mejju 2017, *Fondul Proprietatea*, C-150/16, ECLI:EU:C:2017:388, il-paragrafu 40; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 84.

[44] Avviż tal-Kummissjoni dwar il-kunċett ta' għajnuna mill-Istat kif imsemmi fl-Artikolu 107(1) tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (ĠU C 262, 19.7.2016, p. 1).

[45] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *Buonotourist* v *Il-Kummissjoni*, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, il-paragrafu 90.

[46] Ara l-Artikoli 4 u 9 tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 14).

[47] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Lulju 2016, *Kotnik u Oħrajn*, C-526/14, ECLI:EU:C:2016:570, il-paragrafu 37.

[48] Deċiżjoni li ma titqajjimx oġġezzjoni, Regolament Proċedurali, l-Artikolu 4(3).

[49] Ara l-kunċetti ta' "deċiżjoni pożittiva" u "deċiżjoni negattiva", rispettivament, fl-Artikolu 9(3) u (5) tar-Regolament Proċedurali.

tipprovdi l-fehmiet preliminari tagħha dwar in-natura tal-għajnuna mill-Istat tal-miżura u tistabbilixxi d-dubji tagħha dwar il-kompatibbiltà tal-miżura mas-suq intern ("deċiżjoni tal-ftuħ")[50].

(36) Filwaqt li matul l-investigazzjoni formali l-istatus tal-kompatibbiltà tal-miżura jkun pendenti, id-deċiżjoni tal-ftuħ ikollha ċerti konsegwenzi legali (ara t-Taqsima 4.1.3).

(37) Il-valutazzjoni tal-miżuri ta' għajnuna mill-Istat mill-Kummissjoni fid-deċiżjonijiet tagħha tillimita lill-qrati nazzjonali fl-eżerċitar tal-kompetenzi tagħhom (ara t-Taqsima 4.1). Id-deċiżjonijiet minn qabel tal-Kummissjoni jorbtu lill-qrati nazzjonali, sal-punt li qorti nazzjonali trid issegwi l-valutazzjoni tal-Kummissjoni dwar l-eżistenza ta' għajnuna[51]. Bil-maqlub, jekk qorti nazzjonali tiddeċiedi qabel kwalunkwe deċiżjoni tal-Kummissjoni, din id-deċiżjoni ma tistax timpedixxi lill-Kummissjoni milli teżerċita f'xi ħin il-kompetenza esklussiva mogħtija lilha mit-TFUE (ara t-Taqsima 2.2.3)[52].

3.2. Is-setgħat tal-Kummissjoni li tinforza r-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat

(38) Bħala regola ġenerali, sabiex jiġu imposti rimedji għall-ksur tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat, meta tikkonkludi li l-miżura eżaminata tikkostitwixxi għajnuna illegali u inkompatibbli mill-Istat, il-Kummissjoni għandha tadotta deċiżjoni finali li tikkonkludi l-investigazzjoni formali u tordna l-irkupru ta' din l-għajnuna ("deċiżjoni ta' rkupru")[53] [54].

(39) Permezz tal-adozzjoni tar-regoli ta' proċedura fil-qasam tal-għajnuna mill-Istat, il-Kummissjoni kkodifikat is-setgħat ta' infurzar tagħha[55]. Skont l-Artikolu 16 tar-Regolament Proċedurali, il-Kummissjoni trid tordna l-irkupru ta' għajnuna illegali u inkompatibbli billi tadotta deċiżjoni. Meta tistabbilixxi f'deċiżjoni tal-Kummissjoni li miżura ta' għajnuna hija illegali u inkompatibbli mas-suq intern, il-Kummissjoni ma għandha l-ebda diskrezzjoni u trid tordna l-irkupru tagħha[56], sakemm dan ma jmurx kontra prinċipju ġenerali tad-dritt tal-Unjoni[57]. Barra minn hekk, is-setgħat tal-Kummissjoni li tordna rkupru huma soġġetti għal perjodu ta' limitazzjoni ta' 10 snin[58].

---

[50] Ara l-Artikolu 4(3) u (4) tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 14).

[51] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Settembru 2016, *PGE*, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, il-paragrafu 33.

[52] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *Buonotourist* v *Il-Kummissjoni*, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, il-paragrafi minn 92 sa 96; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* v *Il-Kummissjoni*, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, il-paragrafi minn 92 sa 96.

[53] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-14 ta' Frar 1990, *Franza* v *Il-Kummissjoni* ("*Boussac*"), C-301/87, ECLI:EU:C:1990:67, il-paragrafi minn 9 sa 22. Dan ma jipprekludix il-possibbiltà għall-Kummissjoni li toħroġ inġunzjoni ta' rkupru f'każijiet speċifiċi.

[54] Meta l-Kummissjoni sempliċiment tistabbilixxi li l-għajnuna mill-Istat tkun ingħatat b'mod illegali, mingħajr notifika minn qabel lill-Kummissjoni skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE, hija ma tordnax l-irkupru tal-għajnuna diġà żborżata, qabel ma tadotta deċiżjoni finali li tiddikjara l-għajnuna bħala inkompatibbli mas-suq intern.

[55] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 66; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 110.

[56] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-7 ta' Marzu 2002, *L-Italja* v *Il-Kummissjoni*, C-310/99, ECLI:EU:C:2002:143, il-paragrafu 99.

[57] Ara l-Artikolu 16 tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 14).

[58] Ara l-Artikolu 17(1) tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 14).

(40) F'xi każijiet, skont l-Artikolu 13 tar-Regolament Proċedurali, il-Kummissjoni tista', fid-diskrezzjoni tagħha, tadotta miżuri provviżorji, filwaqt li tlesti l-valutazzjoni tal-kompatibbiltà. B'mod partikolari, il-Kummissjoni tista' toħroġ inġunzjonijiet ta' sospensjoni jew irkupru, sakemm jiġu ssodisfati għadd ta' kundizzjonijiet[59] [60]. Dawn il-miżuri jfittxu li jillimitaw id-dannu assoċjat mal-implimentazzjoni tal-għajnuna bi ksur tal-obbligi ta' notifika u ta' waqfien totali[61].

4. IR-RWOL TAL-QRATI NAZZJONALI

(41) Filwaqt li l-Kummissjoni trid teżamina l-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna mas-suq intern, anki meta tkun stabbilixxiet l-implimentazzjoni tagħha bi ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE, ir-rwol primarju tal-qrati nazzjonali huwa li jippreservaw id-drittijiet tal-individwi li jiffaċċjaw dak il-ksur[62].

(42) Il-qrati nazzjonali għandhom ir-responsabbiltà li jipprovdu protezzjoni legali effettiva lil partijiet terzi[63]. Il-kontribut tagħhom għas-sistema ta' kontroll tal-għajnuna mill-Istat huwa partikolarment meħtieġ f'każijiet fejn tingħata għajnuna illegali, fin-nuqqas ta' deċiżjoni finali tal-Kummissjoni dwar l-istess miżura jew sakemm tiġi adottata tali deċiżjoni, kif ukoll f'każijiet fejn tkun ingħatat għajnuna kompatibbli bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali[64].

4.1. Id-delimitazzjoni tal-kompetenzi tal-qrati nazzjonali fl-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat

(43) Il-qrati nazzjonali għandhom is-setgħa li jinterpretaw u japplikaw l-Artikoli 107(1) u 108(3) tat-TFUE. B'mod partikolari, fin-nuqqas ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni rigward l-istess miżura[65], il-qrati nazzjonali huma marbuta biss bil-kunċett oġġettiv ta' għajnuna

---

[59] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-14 ta' Frar 1990, *Franza* v *Il-Kummissjoni*, C-301/87, ECLI:EU:C:1990:67, il-paragrafi 19 u 20; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Marzu 1991, *L-Italja* v *Il-Kummissjoni*, C-303/88, ECLI:EU:C:1991:136, il-paragrafu 46; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Marzu 1990, *Il-Belġju* v *Il-Kummissjoni*, C-142/87, ECLI:EU:C:1990:125, il-paragrafi minn 14 sa 16; [annullata mill-Qorti; ara C-456/18 P].

[60] Jekk l-Istat Membru jonqos milli jikkonforma ma' inġunzjoni ta' sospensjoni jew ta' rkupru, il-Kummissjoni hija intitolata, filwaqt li twettaq l-eżami dwar il-mertu tal-kwistjoni, li tressaq il-kwistjoni direttament quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja billi tapplika għal dikjarazzjoni li tali nuqqas jikkostitwixxi ksur tat-TFUE, skont l-Artikolu 14 tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 19).

[61] Ara l-Artikolu 13(1) u (2) tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 19).

[62] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 38; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafi 11 u 12.

[63] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Diċembru 1973, *Lorenz GmbH* v *Bundesrepublik Deutschland u Oħrajn*, C-120/73, ECLI:EU:C:1973:152, il-paragrafu 8; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafu 11; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 39.

[64] Għar-rwol tal-qrati nazzjonali fl-infurzar pubbliku tal-għajnuna mill-Istat, ara l-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni - Avviż tal-Kummissjoni dwar l-irkupru ta' għajnuna illegali u inkompatibbli mill-Istat (ĠU C 247, 23.7.2019, p. 1).

[65] Ara wkoll is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tal-20 ta' Ġunju 2019, *A&O hostel and hotel Berlin* v *Il-Kummissjoni*, T-578/17, ECLI:EU:T:2019:437, il-paragrafu 72.

mill-Istat meta jeżerċitaw il-kompetenza tagħhom biex jivvalutaw l-eżistenza ta' għajnuna mill-Istat.

(44) Il-Kummissjoni tivvaluta wkoll l-eżistenza ta' għajnuna mill-Istat, li normalment tkun l-ewwel pass qabel ma tivvaluta l-kompatibbiltà tagħha. Għalhekk, kwalunkwe proċediment quddiem il-Kummissjoni, qabel jew wara dawk quddiem il-qrati nazzjonali, jista' jaffettwa lil dawn tal-aħħar[66], kif spjegat fit-Taqsimiet minn 4.1.1 sa 4.1.3.

4.1.1. Wara deċiżjoni mill-Kummissjoni

(45) Il-qrati nazzjonali għandhom kompetenzi limitati vis-à-vis id-deċiżjonijiet u jridu jsegwu l-valutazzjoni tagħhom dwar l-eżistenza ta' għajnuna mill-Istat. Il-qrati nazzjonali lanqas ma għandhom ġurisdizzjoni biex jiddikjaraw id-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni bħala invalidi[67]. Il-Qrati tal-Unjoni weħidhom għandhom dik il-ġurisdizzjoni skont l-Artikolu 263 tat-TFUE[68].

(46) Jekk qorti nazzjonali jkollha dubji dwar l-interpretazzjoni jew il-validità ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni, dik il-qorti tista' titlob kjarifika mill-Kummissjoni (ara t-Taqsima 5.1) jew, skont iċ-ċirkostanzi, tista' jew trid[69] tirreferi kwistjoni lill-Qorti tal-Ġustizzja għal deċiżjoni preliminari, f'konformità mal-Artikolu 267 tat-TFUE[70].

4.1.2. Wara d-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni li jiddikjaraw l-għajnuna bħala kompatibbli

(47) Deċiżjoni finali tal-Kummissjoni li tirrikonoxxi l-kompatibbiltà tal-għajnuna illegali wara li tkun ingħatat ma għandhiex l-effett li tirregolarizza, *ex post facto*, il-miżuri li

[66] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* v *Il-Kummissjoni*, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, il-paragrafi 92 u 93; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *Buonotourist* v *Il-Kummissjoni*, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, il-paragrafu 96.

[67] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-22 ta' Ottubru 1987, *Foto-Frost* v *Hauptzollamt Lübeck-Ost*, C-314/85, ECLI:EU:C:1987:452, il-paragrafu 20.

[68] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Frar 1991, *Zuckerfabrik Süderdithmarschen and Zuckerfabrik Soest* v *Hauptzollamt Itzehoe and Hauptzollamt Paderborn*, C-143/88 u C-92/89, ECLI:EU:C:1991:65, il-paragrafu 23; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-9 ta' Novembru 1995, *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft u Oħrajn (I)* v *Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, C-465/93, ECLI:EU:C:1995:369, il-paragrafu 51; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-18 ta' Lulju 2007, *Lucchini*, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, il-paragrafu 53.

[69] Abbażi tal-Artikolu 267 tat-TFUE, qorti nazzjonali li d-deċiżjoni tagħha mhijiex soġġetta għal stħarriġ ġudizzjarju ulterjuri hija obbligata li tibda rinviju preliminari lill-Qorti tal-Ġustizzja f'ċerti ċirkostanzi. Fejn l-interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni tkun tista' tiġi dedotta b'mod ċar mill-ġurisprudenza eżistenti jew fejn ma tħalli l-ebda skop għal dubju raġonevoli, qorti li kontra d-deċiżjonijiet tagħha ma jkun hemm l-ebda rimedju ġudizzjarju skont il-liġi nazzjonali mhijiex meħtieġa li tirreferi l-każ għal deċiżjoni preliminari mill-Qorti tal-Ġustizzja, għalkemm hija libera li tagħmel dan. Ara s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-6 ta' Ottubru 1982, *CILFIT* v *Ministero della Sanità*, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, il-paragrafi minn 14 sa 20; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Settembru 2008, *Unión General de Trabajadores de la Rioja*, C-428/06 sa C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, il-paragrafi 42 u 43; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-28 ta' Lulju 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, il-paragrafi minn 47 sa 50; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Settembru 2016, *PGE*, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, il-paragrafu 40, is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Ottubru 2018, *Il-Kummissjoni* v *Franza (Taxxa minn Ras il-Għajn)*, C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, il-paragrafu 108 u dawk segwenti.

[70] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafi 50 u 51; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 44.

jimplimentaw l-għajnuna, li kienu ġew adottati bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali previst mit-TFUE.

(48) F'dan il-kuntest, il-qrati nazzjonali jridu joffru lill-individwi "ċertu prospett li se jinsiltu l-konklużjonijiet xierqa kollha"[71] mill-ksur tal-obbligu ta' waqfien totali. Tali konklużjonijiet jirrigwardjaw b'mod partikolari l-validità tal-atti li jagħtu effett lill-għajnuna u l-irkupru tal-appoġġ finanzjarju mogħti bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali, f'konformità mal-liġi nazzjonali tagħhom.

(49) Minn dan jirriżulta li, meta parti terza tfittex quddiem qorti nazzjonali l-eliminazzjoni tal-vantaġġi marbuta mal-implimentazzjoni prematura tal-għajnuna, jenħtieġ li l-qorti tiddefendi l-azzjoni tagħha anki jekk il-Kummissjoni tkun diġà ddikjarat l-għajnuna inkwistjoni bħala kompatibbli. Kwalunkwe interpretazzjoni oħra jkollha l-effett li tippermetti lill-Istati Membri jinjoraw id-dispożizzjonijiet tat-TFUE u, b'hekk, iċċaħħadhom mill-effettività tagħhom[72].

4.1.3. Wara deċiżjoni tal-ftuħ mill-Kummissjoni

(50) Is-sitwazzjoni hija differenti meta l-Kummissjoni tkun sempliċement bdiet, skont l-Artikolu 108(2) tat-TFUE, proċedura ta' investigazzjoni rigward miżura ta' għajnuna mressqa quddiem qorti nazzjonali. Fid-deċiżjoni tal-ftuħ, il-Kummissjoni, fil-prinċipju, tesprimi dubji dwar jekk miżura ta' għajnuna hijiex kompatibbli mas-suq intern. Filwaqt li dawn id-dubji ġeneralment ikunu jikkonċernaw il-kompatibbiltà tal-għajnuna, il-valutazzjoni tal-eżistenza tal-għajnuna hija ta' natura preliminari u tittieħed minn eżami inizjali tal-miżura inkwistjoni[73].

(51) F'konformità mal-Artikolu 4(3) tat-TUE, il-qrati nazzjonali jridu jqisu s-sitwazzjoni legali li tirriżulta mill-proċeduri li jkunu għaddejjin quddiem il-Kummissjoni, anki jekk din tkun provviżorja.

(52) Dan ifisser li, filwaqt li l-proċedura ta' investigazzjoni għadha għaddejja, id-deċiżjoni tal-ftuħ għandha, fiha nnifisha, konsegwenzi legali li l-qrati nazzjonali jridu jiġbdu. Wara deċiżjoni tal-ftuħ, qorti nazzjonali ma tistax tiddeċiedi li din il-miżura ma tikkostitwixxix għajnuna skont it-tifsira tal-Artikolu 107(1) tat-TFUE, inkella l-effettività tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE tkun kompromessa[74].

(53) Għal dak l-għan, hija r-responsabbiltà tal-qrati nazzjonali li jordnaw miżuri xierqa biex jirrimedjaw l-implimentazzjoni illegali tal-għajnuna sakemm il-Kummissjoni tadotta deċiżjoni finali. Il-qrati nazzjonali jistgħu jiddeċiedu li jissospendu l-implimentazzjoni tal-miżura inkwistjoni u jordnaw l-irkupru tal-pagamenti li jkunu diġà saru. Huma

[71] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 30; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 89; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 23; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Diċembru 2018, *Rittinger u Oħrajn*, C-492/17, ECLI:EU:C:2018:1019, il-paragrafu 42.

[72] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Diċembru 2019, *Arriva Italia u Oħrajn*, C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, il-paragrafu 85.

[73] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafi minn 37 sa 40.

[74] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 38.

jistgħu wkoll jiddeċiedu li jordnaw miżuri provviżorji oħrajn sabiex jissalvagwardjaw kemm l-interessi tal-partijiet ikkonċernati kif ukoll l-effettività tad-deċiżjoni tal-ftuħ tal-Kummissjoni[75].

(54) Barra minn hekk, il-qrati nazzjonali ma jistgħux sempliċiment jissospendu l-proċedimenti tagħhom sakemm il-Kummissjoni tkun waslet għal deċiżjoni finali[76]. Deċiżjoni ta' sospensjoni tal-proċedimenti jkollha, *de facto*, l-istess effett bħal deċiżjoni ta' rifjut tal-applikazzjoni għal miżuri interim u tammonta għaż-żamma tal-vantaġġ illegali matul il-perjodu li fih l-implimentazzjoni tal-għajnuna tkun ipprojbita.

4.2. Il-kompetenzi tal-qrati nazzjonali

(55) Kif imsemmi fil-paragrafi 11 sa 13, il-qrati nazzjonali jridu jistabbilixxu jekk ingħatatx għajnuna mill-Istat f'konformità mal-Artikolu 108(3) tat-TFUE fil-limiti stabbiliti mill-kompetenza esklussiva tal-Kummissjoni biex tivvaluta l-kompatibbiltà tal-għajnuna u kwalunkwe deċiżjoni tal-Kummissjoni li kienet teżisti minn qabel dwar l-istess miżura.

(56) Il-qrati nazzjonali jwettqu l-valutazzjoni tagħhom f'żewġ stadji: l-ewwel nett, huma jivvalutaw in-natura tal-miżura biex jistabbilixxu jekk din tikkwalifikax bħala għajnuna mill-Istat skont l-Artikolu 107(1) tat-TFUE; it-tieni, jekk il-qrati nazzjonali jsibu li l-miżura tikkostitwixxi għajnuna mill-Istat, huma jridu jikkonkludu jekk il-miżura hijiex soġġetta għall-obbligu ta' waqfien totali. Meta l-qrati nazzjonali jsibu ksur tal-obbligu ta' waqfien totali, huma jridu jadottaw rimedji xierqa biex jissalvagwardjaw id-drittijiet tal-individwi affettwati minn tali ksur.

4.2.1. Il-valutazzjoni tal-eżistenza ta' għajnuna

(57) Is-sejba li l-għajnuna kienet implimentata b'mod illegali teħtieġ is-sejba preliminari li teżisti l-għajnuna mill-Istat. Il-Qrati tal-Unjoni kkonfermaw li, kif inhu l-każ għall-Kummissjoni, il-qrati nazzjonali għandhom ġurisdizzjoni biex jinterpretaw il-kunċett ta' għajnuna mill-Istat[77].

(58) Sabiex tiġi aċċertata l-eżistenza ta' għajnuna mill-Istat, spiss ikun meħtieġ li jiġu vvalutati serje ta' kwistjonijiet kumplessi (ara l-paragrafu 14). Fl-Avviż tagħha dwar il-kunċett ta' għajnuna mill-Istat kif imsemmi fl-Artikolu 107(1) tat-TFUE[78], il-Kummissjoni ħarġet gwida dettaljata biex tipprovdi għajnuna lill-qrati nazzjonali.

---

[75] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafi minn 41 sa 43.

[76] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Marzu 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, il-paragrafu 31 u dawk segwenti; Ordni tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' April 2014, *Flughafen Lübeck*, C-27/13, ECLI:EU:C:2014:240, il-paragrafu 30.

[77] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-22 ta' Marzu 1977, *Steinike & Weinlig*, C-78/76, ECLI:EU:C:1977:52, il-paragrafu 14; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 49; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafu 10; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-18 ta' Lulju 2007, *Lucchini*, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, il-paragrafu 50; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 39.

[78] ĠU C 262, 19.7.2016, p. 1.

(59) Meta jitqajmu dubji dwar l-eżistenza ta' elementi ta' għajnuna mill-Istat, il-qrati nazzjonali jistgħu jitolbu lill-Kummissjoni tagħti l-opinjoni tagħha (ara t-Taqsima 5.1.1.2). Il-qrati nazzjonali għandhom ukoll il-possibbiltà jew l-obbligu li jirreferu l-kwistjoni lill-Qorti tal-Ġustizzja għal deċiżjoni preliminari skont l-Artikolu 267 tat-TFUE.

4.2.2. Valutazzjoni ta' jekk hemmx ksur tal-obbligu ta' waqfien totali

(60) Fil-kuntest tal-valutazzjoni ta' jekk miżura ta' għajnuna hijiex soġġetta għall-obbligu ta' waqfien totali, il-qrati nazzjonali jridu jikkunsidraw jekk il-miżura taqax taħt waħda mill-eċċezzjonijiet mill-obbligu ta' notifika (ara t-Taqsima 1.2). B'mod partikolari, il-qrati nazzjonali jevalwaw jekk il-miżura kkonċernata tissodisfax il-kriterji stabbiliti f'regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija jew tikkostitwixxix għajnuna eżistenti.

(61) Jekk miżura ta' għajnuna tissodisfa l-kundizzjonijiet kollha pprovduti f'regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija, hija tkun eżentata minn notifika minn qabel lill-Kummissjoni u tkun kompatibbli mas-suq intern.

(62) Fir-rigward ta' "għajnuna eżistenti", ir-Regolament Proċedurali jiddefinixxi ċ-ċirkostanzi li taħthom l-għajnuna trid titqies bħala eżistenti sabiex tiġi pprovduta ċertezza legali lill-Istati Membri u lill-benefiċjarji[79]. Wara l-iżviluppi fil-politika dwar l-għajnuna mill-Istat, ċerti miżuri li ma kinux jikkostitwixxu għajnuna ġdida meta ġew implimentati jistgħu minn dak iż-żmien 'il hawn ikunu saru illegali. Meta miżura li tikkostitwixxi għajnuna mill-Istat taqa' fil-kategorija ta' għajnuna eżistenti, din ma tkunx soġġetta għal notifika mill-Istat Membru, iżda tkun għadha soġġetta għal rieżami mill-Kummissjoni.

4.2.2.1. L-applikazzjoni tal-kundizzjonijiet tar-regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija

(63) L-Istati Membri jistgħu jistrieħu fuq miżura li tkun eżentata mir-rekwiżit ta' notifika jekk tissodisfa l-kundizzjonijiet ġenerali u speċifiċi previsti fir-regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija. Madankollu, jekk Stat Membru jimplimenta miżura ta' għajnuna li ma tissodisfax il-kundizzjonijiet kollha tal-eżenzjoni ta' kategorija applikabbli mingħajr notifika minn qabel lill-Kummissjoni, l-implimentazzjoni ta' dik l-għajnuna tkun illegali.

(64) L-obbligi ta' notifika u ta' waqfien totali li joħorġu mit-TFUE jorbtu mhux biss lill-qrati nazzjonali, iżda wkoll lill-korpi amministrattivi kollha tal-Istati Membri[80].

(65) Meta l-qrati nazzjonali jivvalutaw jekk miżura ta' għajnuna mill-Istat tkunx ġiet implimentata legalment, huma jridu jivverifikaw jekk il-kundizzjonijiet ta' regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija ġewx irrispettati biex jistabbilixxu li l-miżura kienet eżentata mill-obbligu ta' notifika. Il-Qorti tal-Ġustizzja ddefinixxiet il-kamp ta' applikazzjoni tal-kompetenzi tal-qrati nazzjonali meta jistabbilixxu jekk il-kundizzjonijiet tar-

[79] Regolament Proċedurali, l-Artikoli minn 21 sa 23.

[80] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafi minn 90 sa 92.

Regolament għall-Eżenzjoni Ġenerali Sħiħa ġewx applikati b'mod korrett[81], jiġifieri, sa liema punt il-qrati nazzjonali jistgħu jinterpretaw id-dispożizzjonijiet tiegħu.

(66) L-adozzjoni tar-regolamenti ta' eżenzjoni ta' kategorija ma għandhiex l-intenzjoni li tittrasferixxi lill-Istati Membri l-valutazzjoni tal-kompatibbiltà tal-għajnuna mill-Istat mas-suq intern, li tibqa' l-kompetenza esklussiva tal-Kummissjoni[82]. Il-valutazzjoni tal-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna speċifika ma' kriterji oħrajn minbarra dawk stabbiliti fir-regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija rilevanti tkun teħtieġ valutazzjoni kumplessa, li hija l-kompetenza unika tal-Kummissjoni[83]. Madankollu, huwa d-dmir tal-qrati nazzjonali li jaċċertaw jekk l-awtoritajiet nazzjonali jkunux taw għajnuna li tikkonforma bis-sħiħ mal-kundizzjonijiet ġenerali u speċifiċi tar-regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija applikabbli, interpretati b'mod strett.

(67) Meta l-għajnuna tkun ġiet implimentata skont regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija mingħajr ma jiġu ssodisfati l-kundizzjonijiet kollha applikabbli, il-benefiċjarju ta' din l-għajnuna ma jistax ikollu, f'dak iż-żmien, aspettattiva leġittima li l-għoti tal-għajnuna kien legali[84]. L-awtoritajiet nazzjonali ma jingħatawx is-setgħa li jadottaw deċiżjonijiet finali li jsibu li ma hemm l-ebda obbligu li jinnotifikaw l-għajnuna[85].

4.2.2.2. Għajnuna eżistenti

(68) Kif imsemmi fil-paragrafu 62, għall-kuntrarju ta' għajnuna ġdida, l-għajnuna eżistenti mhijiex soġġetta għall-obbligu ta' notifika. Jekk qorti nazzjonali ssib li miżura tikkwalifika bħala għajnuna eżistenti, hija ma tistax tirrevediha. Fil-fatt, hija esklussivament ir-responsabbiltà tal-Kummissjoni li tivvaluta jekk għajnuna eżistenti għadhiex kompatibbli mas-suq intern u li tipproponi miżuri xierqa meta skema ma tibqax kompatibbli. Meta jimplimentaw ir-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat, il-qrati nazzjonali huma limitati li jivvalutaw jekk miżura ta' għajnuna tikkostitwixxix għajnuna eżistenti skont it-tifsira tal-Artikolu 108(1) tat-TFUE.

(69) It-Trattati ma jipprovdu l-ebda gwida dwar il-kwalifikazzjoni ta' miżura ta' għajnuna bħala għajnuna eżistenti. Huwa fid-dispożizzjonijiet tar-Regolament Proċedurali fejn jiġu definiti ċ-ċirkostanzi li taħthom l-għajnuna għandha titqies bħala eżistenti[86]. Madankollu, ir-Regolament Proċedurali ma fih l-ebda dispożizzjoni relatata mas-setgħat

[81] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 101; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-29 ta' Lulju 2019, *BMW* v *Il-Kummissjoni*, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, il-paragrafu 151.

[82] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-29 ta' Lulju 2019, *BMW* v *Il-Kummissjoni*, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, il-paragrafi 132 u 133; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 67.

[83] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 68.

[84] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Diċembru 2005, *Unicredito Italiano*, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, il-paragrafu 104; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Marzu 2015, *OTP Bank*, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, il-paragrafu 77; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 104.

[85] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 101; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-29 ta' Lulju 2019, *BMW* v *Il-Kummissjoni*, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, il-paragrafu 151.

[86] Ir-Regolament Proċedurali, l-Artikoli 1(b) u 17(3).

u l-obbligi tal-qrati nazzjonali, li jibqgħu jiġu rregolati mid-dispożizzjonijiet tat-TFUE kif interpretati mill-Qorti tal-Ġustizzja[87].

(70) Pereżempju, l-Artikolu 17(1) tar-Regolament Proċedurali jistabbilixxi li s-setgħat tal-Kummissjoni li tordna l-irkupru tal-għajnuna huma soġġetti għal perjodu ta' limitazzjoni ta' 10 snin, filwaqt li l-paragrafu 3 ta' dak l-Artikolu jistabbilixxi li "kwalunkwe għajnuna li fir-rigward tagħha jkun skada l-perjodu ta' limitazzjoni għandha titqies bħala għajnuna eżistenti".

(71) F'dan il-kuntest, il-perjodu ta' limitazzjoni ta' għaxar snin ma jipprevedi l-ebda prinċipju ġenerali li permezz tiegħu għajnuna ġdida ssir għajnuna eżistenti wara li jkun għadda dak il-perjodu[88]. Il-perjodu ta' limitazzjoni ta' 10 snin ma jistax jiġi applikat għall-proċeduri nazzjonali, lanqas b'analoġija[89], billi l-irkupru jsir f'konformità mar-regoli stipulati mil-liġi nazzjonali applikabbli.

4.2.3. Is-salvagwardja tad-drittijiet ta' individwi li jiffaċċjaw il-ksur tal-obbligu ta' waqfien totali

(72) Sabiex jiġu ssalvagwardjati d-drittijiet tal-individwi kontra l-implimentazzjoni illegali tal-għajnuna mill-Istat, il-qrati nazzjonali jistgħu jadottaw tipi differenti ta' rimedji skont is-sitwazzjoni. Pereżempju, huma jistgħu jiddeċiedu li jissospendu jew itemmu l-implimentazzjoni tal-miżura (it-Taqsima 4.2.3.1), jordnaw l-irkupru tas-somom diġà żborżati (it-Taqsima 4.2.3.2) jew jadottaw miżuri provviżorji differenti biex jissalvagwardjaw b'mod ieħor l-interessi tal-partijiet ikkonċernati (it-Taqsima 4.2.3.3)[90]. Fl-aħħar nett, huma jistgħu jintalbu jiddeċiedu dwar il-kumpens għad-danni mġarrba minn partijiet terzi bħala konsegwenza tal-implimentazzjoni illegali tal-għajnuna mill-Istat (it-Taqsima 4.2.3.4). Fi kwalunkwe każ, il-qrati nazzjonali jridu joffru lill-individwi ċ-ċertezza li se tittieħed l-azzjoni xierqa kollha, f'konformità mal-liġi nazzjonali tagħhom, biex jiġu indirizzati l-konsegwenzi tal-ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE[91].

4.2.3.1 Is-sospensjoni jew it-terminazzjoni tal-implimentazzjoni tal-miżura

(73) Meta awtorità tal-Istat tkun għadha ma implimentatx miżura ta' għajnuna mill-Istat mogħtija bi ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE, il-qrati nazzjonali jridu jimpedixxu dik l-implimentazzjoni, jew billi jissospenduha jew inkella billi jitterminawha.

---

[87] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 66; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 110.

[88] Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-30 ta' April 2002, *Il-Gvern ta' Ġibiltà* v *Il-Kummissjoni*, T-195/01 u T-207/01, ECLI:EU:T:2002:111, il-paragrafu 130.

[89] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafi 108 u 109; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-30 ta' April 2020, *Nelson Antunes da Cunha*, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, il-paragrafu 33

[90] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 43; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Diċembru 2016, *Il-Kummissjoni* v *Hansestadt Lübeck*, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, il-paragrafu 29.

[91] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-3 ta' Marzu 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, il-paragrafu 23; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Diċembru 2019, *Arriva Italia u Oħrajn*, C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, il-paragrafu 84.

(74) Id-dritt tal-Unjoni Ewropea ma jimponi l-ebda konklużjoni speċifika li l-qrati nazzjonali jridu bilfors jaslu għaliha fir-rigward tal-validità tal-att li jagħti l-għajnuna illegali mill-Istat. Dan jesiġi biss li huma jieħdu miżuri effettivi biex jimpedixxu l-iżborż tal-għajnuna illegali lill-benefiċjarju. Madankollu, jista' jkun hemm sitwazzjonijiet skont il-liġi nazzjonali fejn is-sospensjoni tal-implimentazzjoni illegali tal-miżura tista' tinkiseb billi jiġi annullat l-att tal-għoti[92].

(75) Għaldaqstant, il-qrati nazzjonali jistgħu jiddikjaraw il-kuntratt li permezz tiegħu tingħata l-għajnuna bħala null u bla effett, jannullaw id-deċiżjoni li tagħti l-għajnuna, jew jissospendu l-implimentazzjoni tagħha (pereżempju, f'każijiet fejn l-għajnuna tingħata fil-forma ta' aċċess għal faċilità jew servizz). Meta l-għajnuna tingħata f'pagamenti parzjali, jenħtieġ li l-qrati nazzjonali jordnaw is-sospensjoni ta' pagamenti futuri.

4.2.3.2 Irkupru

(77) Meta l-għajnuna illegali tkun diġà tħallset lill-benefiċjarju, il-qrati nazzjonali jridu, fil-prinċipju, u fin-nuqqas ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni li tiddikjara l-għajnuna bħala kompatibbli, jordnaw l-irkupru sħiħ tal-ammont mogħti illegalment[93]. It-tneħħija tal-għajnuna permezz ta' rkupru hija l-konsegwenza loġika tal-illegalità tagħha[94].

(78) Sabiex is-sitwazzjoni titreġġa' lura għal kif kienet qabel ma ngħatat l-għajnuna, il-qrati nazzjonali jridu jabolixxu kompletament il-vantaġġ mogħti illegalment lill-benefiċjarju. Tali vantaġġ jinkludi l-għajnuna (il-"kapital tal-għajnuna") kif ukoll in-nuqqas ta' ħlas tal-imgħax li l-impriża kienet tħallas kieku kellha tissellef l-ammont tal-għajnuna fis-suq matul il-perjodu tal-illegalità u li jirriżulta fit-titjib tal-pożizzjoni kompetittiva tagħha matul dan il-perjodu ("imgħax mill-illegalità")[95]. Għalhekk, il-qrati nazzjonali jridu jordnaw l-irkupru kemm tal-kapital tal-għajnuna kif ukoll tal-imgħax mill-illegalità.

(79) Jekk ikun hemm proċeduri paralleli quddiem qorti nazzjonali u quddiem il-Kummissjoni, u jekk il-Kummissjoni tiddikjara l-għajnuna bħala inkompatibbli,

[92] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-8 ta' Diċembru 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, il-paragrafi 44-47.

[93] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Lulju 2005, *Xunta de Galicia*, C-71/04, ECLI:EU:C:2005:493, il-paragrafu 49; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafi 40 u 68; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafu 12; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-8 ta' Diċembru 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, il-paragrafu 43.

[94] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Diċembru 2016, *Il-Kummissjoni* v *Aer Lingus*, C-164/15 P u C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, il-paragrafu 116; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Marzu 2015, *OTP Bank*, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, il-paragrafu 70; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-8 ta' Diċembru 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, il-paragrafu 33.

[95] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 132; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-8 ta' Diċembru 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, il-paragrafu 39.

jenħtieġ li l-qorti nazzjonali teżegwixxi d-deċiżjoni tal-Kummissjoni f'konformità mad-dispożizzjonijiet tagħha[96].

(80) Jekk il-Kummissjoni tiddikjara l-għajnuna bħala kompatibbli, id-dritt tal-Unjoni jesiġi biss li l-Istati Membri jirkupraw l-imgħax mill-illegalità fir-rigward tal-perjodu tal-illegalità[97], li jibda mill-ħlas tal-għajnuna sad-dikjarazzjoni tal-kompatibbiltà. Id-deċiżjoni tal-Kummissjoni ma għandhiex l-effett li tirregolarizza b'mod retrospettiv il-miżuri ta' implimentazzjoni li ttieħdu bi ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE[98].

(81) Jekk deċiżjoni tal-Kummissjoni li tiddikjara l-miżura bħala kompatibbli tiġi annullata, din il-miżura ma tistax titqies bħala approvata mill-Kummissjoni. Jekk hija tikkostitwixxi għajnuna mill-Istat, l-implimentazzjoni tagħha titqies bħala illegali[99]. Barra minn hekk, meta titressaq azzjoni għal annullament, il-benefiċjarju ma jkunx intitolat li jinvoka aspettattiva leġittima li l-għajnuna kienet legali[100].

(82) Għall-kalkolu tal-imgħax mill-illegalità, la l-Artikolu 16(2) tar-Regolament Proċedurali u lanqas l-Artikoli 9 u 11 tar-Regolament tal-Kummissjoni (KE) Nru 794/2004[101] ma japplikaw għall-irkupru ta' għajnuna illegali minn Stat Membru fin-nuqqas ta' deċiżjoni ta' rkupru tal-Kummissjoni. Għalhekk, f'każijiet bħal dawn, l-awtoritajiet tal-Istat Membru kkonċernat iridu jikkalkolaw l-imgħax mill-illegalità f'konformità mar-regoli applikabbli tal-liġi nazzjonali, diment li jiġu ssodisfati żewġ kundizzjonijiet. L-ewwel nett, dawn ir-regoli jridu jirrispettaw il-prinċipji tal-ekwivalenza u tal-effettività (ara t-Taqsima 2.2); u t-tieni nett, l-imgħax mill-illegalità jrid jiġi kkalkolat b'rata ekwivalenti għal dik li kienet tkun applikata kieku l-benefiċjarju kellu jissellef l-ammont tal-għajnuna inkwistjoni fis-suq f'dak il-perjodu[102].

(83) Fir-rigward tal-perjodu ta' preskrizzjoni applikat għas-setgħat tal-qorti nazzjonali biex tordna l-irkupru, il-Qrati tal-Unjoni ddeċidew li l-perjodu ta' limitazzjoni ta' għaxar snin previst mir-Regolament Proċedurali japplika biss għall-Kummissjoni[103]. Sakemm il-proċeduri nazzjonali jipprevedu perjodu ta' preskrizzjoni itwal, imħallef nazzjonali jrid jordna l-irkupru ta' għajnuna mogħtija bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali, anki wara li jkun skada l-perjodu ta' limitazzjoni previst għall-Kummissjoni. Perjodi ta'

---

[96] F'dak is-sens, ara l-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni - Avviż tal-Kummissjoni dwar l-irkupru ta' għajnuna illegali u inkompatibbli mill-Istat (ĠU C 247, 23.7.2019, p. 1).

[97] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 134.

[98] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 40; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Marzu 2015, *OTP Bank*, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, il-paragrafu 76; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 59.

[99] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 63.

[100] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 68.

[101] Ir-Regolament tal-Kummissjoni (KE) Nru 794/2004 tal-21 ta' April 2004 li jimplimenta r-Regolament tal-Kunsill (KE) Nru 659/1999 li jippreskrivi regoli dettaljati għall-applikazzjoni tal-Artikolu 93 tat-Trattat tal-KE (ĠU L 140, 30.4.2004, p. 1).

[102] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 141.

[103] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 61.

preskrizzjoni nazzjonali iqsar minn 10 snin jorbtu wkoll lill-qrati nazzjonali, sakemm ma jkunx hemm deċiżjoni ta' rkupru tal-Kummissjoni[104]. Meta l-Kummissjoni tadotta deċiżjoni ta' rkupru, l-Istati Membri ma jistgħux jiġġustifikaw in-nuqqas tagħhom li jimplimentaw dik id-deċiżjoni abbażi tar-rekwiżiti tal-liġi nazzjonali, bħall-perjodi ta' preskrizzjoni nazzjonali[105].

4.2.3.2 Miżuri provviżorji

(84) Bħala parti mill-obbligi tagħhom skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE, il-qrati nazzjonali huma mitluba jieħdu miżuri provviżorji fejn dan ikun xieraq biex jissalvagwardjaw id-drittijiet tal-individwi u l-effett dirett tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE[106]. Il-qrati nazzjonali jadottaw dawn il-miżuri, li għandhom l-għan li jeliminaw l-effetti antikompetittivi tal-għajnuna fuq bażi provviżorja[107], f'konformità mal-liġi nazzjonali tagħhom, sakemm jiġu ssodisfati l-kundizzjonijiet tal-ekwivalenza u tal-effettività (it-Taqsima 2.2).

(85) Il-qrati nazzjonali jistgħu jagħżlu li jieħdu miżuri provviżorji fejn tkun diġà tħallset[108] jew waslet biex titħallas għajnuna illegali. Fl-ewwel każ, il-qrati nazzjonali jistgħu jordnaw jew il-ħlas lura tal-għajnuna b'imgħax mill-illegalità jew inkella t-trasferiment provviżorju tal-għajnuna, inkluż l-imgħax għall-perjodu bejn l-implimentazzjoni tal-għajnuna u t-trasferiment tagħha, fuq kont blukkat. Dawn l-għażliet jiżguraw li l-vantaġġ marbut mal-għajnuna illegali ma jibqax aktar għad-dispożizzjoni tal-benefiċjarju. Fejn ikun hemm riskju ta' ħlas imminenti tal-għajnuna, il-qorti tista' toħroġ ordni provviżorja li timpedixxi l-iżborż tal-għajnuna preżumibbilment illegali sakemm jiġi riżolt il-mertu tal-kwistjoni[109].

---

[104] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafi minn 71 sa 75.

[105] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-20 ta' Marzu 1997, *Land Rheinland-Pfalz* v *Alcan Deutschland*, C-24/95, ECLI:EU:C:1997:163, il-paragrafi minn 34 sa 37; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-29 ta' Marzu 2012, *Il-Kummissjoni v L-Italja*, C-243/10, ECLI:EU:C:2012:182, il-paragrafu 35; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-30 ta' April 2020, *Nelson Antunes da Cunha*, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, il-paragrafu 60.

[106] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafu 12; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Diċembru 2016, *Il-Kummissjoni* v *Hansestadt Lübeck*, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, il-paragrafu 29; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 52; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 46.

[107] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 52; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 46.

[108] Fl-Istudju dwar l-Infurzar ġiet irrapportata ordni interessanti tal-qorti Franċiża wara deċiżjoni negattiva tal-Kummissjoni: sabiex tikkumpensa għall-effett sospensiv awtomatiku ta' appell kontra l-ordni ta' rkupru, il-qorti nazzjonali ordnat lill-benefiċjarju jħallas is-somom dovuti f'kont blukkat. Meta għamlet dan, il-qorti użat dispożizzjoni tal-liġi Franċiża li permezz tagħha huwa possibbli li jsir ħlas provviżorju f'każijiet fejn l-obbligu ta' ħlas ma jkunx jista' jiġi kkontestat serjament. Ara l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 156, Sommarju tal-Każ FR8: *Cour administrative d'appel de Bordeaux*, l-10 ta' Diċembru 2015, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

[109] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-26 ta' Ottubru 2016, *DEI u l-Kummissjoni* v *Alouminion tis Ellados*, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, il-paragrafu 101.

(86) Bl-istess mod, fejn il-qorti nazzjonali tkun tixtieq tistenna l-eżitu tal-valutazzjoni tal-kompatibbiltà tal-Kummissjoni qabel ma tadotta deċiżjoni finali, hija tista' tadotta miżuri provviżorji xierqa. Investigazzjoni tal-Kummissjoni li għaddejja bħalissa ma teżonerax lill-qorti nazzjonali mill-obbligu tagħha li tipproteġi d-drittijiet tal-individwi skont l-Artikolu 108(3)[110].

(87) Il-qrati nazzjonali għandhom obbligu li jadottaw miżuri provviżorji jekk jiġu ssodisfati ċerti kundizzjonijiet: (i) ma jkun hemm l-ebda dubju rigward l-eżistenza ta' għajnuna mill-Istat; (ii) l-għajnuna ġiet implimentata jew se tiġi implimentata dalwaqt; u (iii) ma tkun instabet l-ebda ċirkostanza eċċezzjonali li tagħmel l-irkupru mhux xieraq[111].

4.2.3.4 Azzjoni għad-danni

(88) Bħala parti mir-rwol tagħhom skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE, il-qrati nazzjonali jistgħu wkoll jintalbu jiddeċiedu fuq talbiet għal kumpens għad-danni kkawżati lil partijiet terzi minn għajnuna illegali mill-Istat. Jekk jirnexxu, talbiet bħal dawn jipprovdu lir-rikorrenti b'kumpens finanzjarju dirett għat-telf imġarrab.

(89) Il-Qorti tal-Ġustizzja sostniet ripetutament li l-partijiet terzi affettwati jistgħu jressqu tali azzjonijiet għal kumpens għad-danni quddiem il-qrati nazzjonali, f'konformità mal-liġi nazzjonali[112], li jenħtieġ li jkunu konformi mal-prinċipji ta' ekwivalenza u effettività (ara t-Taqsima 2.2). Konsegwentement, il-bażijiet ġuridiċi li fuqhom straħu r-rikorrenti fil-passat ivarjaw b'mod sinifikanti fl-Istati Membri kollha.

(90) Irrispettivament mill-possibbiltà li jintalbu ħlasijiet għad-danni skont il-liġi nazzjonali, il-ksur tal-obbligu ta' waqfien totali jista' fil-prinċipju jwassal għal talbiet ta' ħlasijiet għad-danni bbażati fuq il-ġurisprudenza ta' "*Francovich*"[113] u "*Brasserie du Pêcheur*"[114] tal-Qorti tal-Ġustizzja[115]. Din il-ġurisprudenza tikkonferma li l-Istati Membri huma meħtieġa li jikkumpensaw għat-telf u d-dannu kkawżati lil individwi bħala riżultat ta' ksur tad-dritt tal-Unjoni li għalih huwa responsabbli l-Istat[116]. Tali

[110] Il-qrati nazzjonali jistgħu jagħżlu wkoll li jieħdu miżuri provviżorji waqt li jkunu qed jistennew opinjoni jew informazzjoni mill-Kummissjoni, jew sentenza minn qorti nazzjonali superjuri jew mill-Qrati tal-Unjoni.

[111] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Marzu 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, il-paragrafu 36; Ordni tal-Qorti Ġenerali tat-3 ta' Marzu 2015, *Gemeente Nijmegen* v *Il-Kummissjoni*, T-251/13, ECLI:EU:T:2015:142, il-paragrafu 45.

[112] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 55; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 56; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 75; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 56.

[113] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Novembru 1991, *Francovich u Bonifaci* v *L-Italja*, C-6/90 u C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

[114] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 1996, *Brasserie du pêcheur* v *Bundesrepublik Deutschland and The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame u Oħrajn*, C-46/93 u C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, il-paragrafu 51.

[115] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Ġunju 2006, *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, il-paragrafu 41.

[116] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Novembru 1991, *Francovich u Bonifaci* v *L-Italja*, C-6/90 u C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428, il-paragrafi minn 31 sa 37; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 1996, *Brasserie du pêcheur* v *Bundesrepublik Deutschland and The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame u Oħrajn*, C-46/93 u C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, il-paragrafu 31.

responsabbiltà teżisti meta: (i) l-istat tad-dritt miksur ikun maħsub biex jagħti drittijiet lil individwi; (ii) il-ksur ikun serju biżżejjed; u (iii) ikun hemm rabta kawżali diretta bejn il-ksur tal-obbligu tal-Istat Membru u d-dannu mġarrab mill-partijiet dannużi[117].

(91) L-ewwel żewġ rekwiżiti ġeneralment jiġu ssodisfati b'rabta mal-Artikolu 108(3) tat-TFUE. Il-Qorti tal-Ġustizzja kkonfermat l-eżistenza ta' drittijiet tal-individwi skont din id-dispożizzjoni u kkjarifikat li l-protezzjoni ta' dawn id-drittijiet hija r-rwol ġenwin tal-qrati nazzjonali[118].

(92) Bl-istess mod, billi l-awtoritajiet tal-Istati Membri huma, fil-prinċipju, obbligati li jinnotifikaw miżuri ta' għajnuna mill-Istat qabel l-implimentazzjoni tagħhom, il-ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE fil-biċċa l-kbira tal-każijiet se jkun biżżejjed biex tiġi stabbilita l-eżistenza ta' ksur serju skont il-ġurisprudenza tal-Qrati tal-Unjoni. Fil-preżenza ta' għajnuna mill-Istat, l-awtoritajiet tal-Istati Membri normalment ma jistgħux isostnu li ma kinux konxji tal-obbligu ta' waqfien totali, billi hemm ġurisprudenza suffiċjenti u gwida tal-Kummissjoni dwar l-applikazzjoni tal-Artikoli 107(1) u 108(3) tat-Trattat. F'każ ta' dubju u għal raġunijiet ta' ċertezza legali, l-Istati Membri dejjem jistgħu jinnotifikaw lill-Kummissjoni bil-miżura[119].

(93) It-tielet rekwiżit, jiġifieri li l-ksur tad-dritt tal-Unjoni jrid ikun ikkawża dannu finanzjarju reali u ċert lir-rikorrent, jista' jiġi ssodisfat b'diversi modi. L-Istudju dwar l-Infurzar irrimarka li l-qrati nazzjonali rarament taw kumpens għad-danni, bl-isfida ewlenija tagħhom tkun li jidentifikaw ir-rabta kawżali bejn id-dannu u l-għajnuna illegali[120].

(94) Ir-rikorrenti spiss isostnu li l-għajnuna kkawżat direttament telf ta' qligħ. Meta jiffaċċjaw talbiet bħal dawn, jenħtieġ li l-qrati nazzjonali jqisu l-kunsiderazzjonijiet li ġejjin:

(a) Bis-saħħa tar-rekwiżiti tad-dritt tal-Unjoni tal-ekwivalenza u tal-effettività, ir-regoli nazzjonali ma jistgħux jeskludu r-responsabbiltà ta' Stat Membru għat-telf tal-

[117] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Ġunju 2006, *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, il-paragrafu 45.

[118] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafi minn 12 sa 14; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Ottubru 2003, *van Calster u Cleeren*, C-261/01 u C-262/01, ECLI:EU:C:2003:571, il-paragrafu 53; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafu 38.

[119] Madankollu, f'xi każijiet, il-qrati tal-Unjoni kienu tal-fehma li, sabiex jiġi ddeterminat jekk sempliċi ksur tad-dritt tal-Unjoni minn Stat Membru jikkostitwixxix ksur serju biżżejjed, il-qrati nazzjonali jridu jqisu diversi fatturi, bħall-iskużabilità tal-ksur rilevanti jew il-fatt li l-pożizzjoni meħuda minn istituzzjoni tal-Unjoni setgħet ikkontribwiet għal dak il-ksur. F'dan is-sens, ara s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-25 ta' Jannar 2007, *Robins u Oħrajn*, C-278/05, ECLI:EU:C:2007:56, il-paragrafu 71; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Lulju 2000, *Haim*, C-424/97, ECLI:EU:C:2000:357, il-paragrafu 38; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Mejju 1996, *The Queen* v *Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Ireland)*, C-5/94, ECLI:EU:C:1996:205, il-paragrafu 28.

[120] Madankollu, f'xi każijiet, il-qrati nazzjonali aċċettaw il-prinċipju tar-responsabbiltà tal-Istat. F'dak is-sens, ara l-Qorti Amministrattiva tal-Appell ta' Marsilja, *CTC* v *Corsica Ferries France*, it-12 ta' Frar 2018; Rapport d'expertise, *CTC* v *Corsica Ferries France*, it-28 ta' Frar 2019, N/REF: 500060, l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 152, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

qligħ[121]. Jekk il-liġi nazzjonali jkun fiha tali esklużjoni, jenħtieġ li l-qorti nazzjonali tħalli dik id-dispożizzjoni mhux applikata fir-rigward tat-talbiet għad-danni għal ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE;

(b) Id-determinazzjoni tal-ammont attwali tal-qligħ mitluf tkun aktar faċli meta l-għajnuna illegali tkun ippermettiet lill-benefiċjarju jirbaħ kuntratt jew opportunità speċifika ta' negozju fuq ir-rikorrent u din tal-aħħar tkun diġà ġiet eżegwita mill-benefiċjarju;

(c) Ikunu meħtieġa kwantifikazzjonijiet aktar ikkumplikati tad-dannu meta l-għajnuna sempliċiment twassal għal telf ta' sehem mis-suq. Mod wieħed possibbli ta' kif jistgħu jiġu ttrattati każijiet bħal dawn jista' jkun li s-sitwazzjoni attwali tad-dħul tar-rikorrent (ibbażata fuq il-kont tal-qligħ u t-telf) tiġi mqabbla mas-sitwazzjoni ipotetika tad-dħul li kieku l-għajnuna illegali ma ngħatatx[122];

(d) Jista' jkun hemm ċirkostanzi fejn id-dannu mġarrab mir-rikorrent jaqbeż il-qligħ mitluf. Dan jista' jkun il-każ fejn, bħala konsegwenza tal-għajnuna illegali, ir-rikorrent jitlef in-negozju tiegħu.

(95) Ir-regoli proċedurali nazzjonali xi drabi jippermettu lill-qrati nazzjonali jistrieħu fuq valutazzjoni ta' espert jew fuq estimi raġonevoli għall-fini li jiġi ddeterminat l-ammont attwali tal-kumpens għad-danni. Fejn dan ikun il-każ, u diment li jiġi rrispettat il-prinċipju tal-effettività,[123] l-użu ta' tali estimi jkun possibbli wkoll għal talbiet għad-danni li jirriżultaw skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE.

(96) Il-possibbiltà li jsiru talbiet għad-danni hija, fil-prinċipju, indipendenti minn kwalunkwe investigazzjoni parallela tal-Kummissjoni dwar l-istess miżura ta' għajnuna. Kwalunkwe investigazzjoni li tkun għaddejja mill-Kummissjoni ma teżonerax lill-qrati nazzjonali mill-obbligu tagħhom li jissalvagwardjaw id-drittijiet tal-individwi skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE[124]. Billi r-rikorrenti jistgħu jkunu kapaċi juru li ġarrbu telf minħabba l-implimentazzjoni prematura tal-għajnuna u, b'mod aktar speċifiku, bħala riżultat tal-vantaġġ illegali taż-żmien għall-benefiċjarju, it-talbiet għad-danni b'suċċess

---

[121] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 1996, *Brasserie du pêcheur* v *Bundesrepublik Deutschland and The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame u Oħrajn*, C-46/93 u C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, il-paragrafi 87 u 90.

[122] Każ interessanti ġie rrapportat fl-Istudju dwar l-Infurzar, fejn qorti amministrattiva Franċiża, wara deċiżjoni tal-Kummissjoni li tordna l-irkupru ta' għajnuna inkompatibbli, iddeċidiet li tagħti danni għat-telf tas-sehem mis-suq lill-kompetitur ewlieni tal-benefiċjarju. Il-qorti tal-appell annullat parzjalment id-deċiżjoni preċedenti dwar l-istima tad-danni u konsegwentement ħatret espert indipendenti biex jikkalkula l-ammont eżatt tal-kumpens. L-espert ivvaluta l-għadd ta' klijenti li kienu qalbu mill-ilmentatur għall-benefiċjarju minħabba l-għajnuna inkompatibbli u kkwantifikaw l-ammont ta' dħul sussegwentement mitluf. Din il-kwantifikazzjoni ta' spiss tkun kumplessa u tiddependi fuq il-karatteristiċi tas-suq u l-għadd ta' kompetituri. Ara l-Anness 3: Rapporti tal-pajjiżi tal-"Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 152, Sommarju tal-Każ FR6: Tribunal administratif de Bastia, it-23 ta' Frar 2017, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report. Ara wkoll, il-Qorti tal-Appell ta' Marsilja, *CTC* v *Corsica Ferries France*, it-12 ta' Frar 2018; Rapport d'expertise, *CTC* v *Corsica Ferries France*, it-28 ta' Frar 2019, N/REF: 500060.

[123] Ara t-Taqsima 2.2 hawn fuq.

[124] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 44; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafi 57 u 58.

ma jiġux esklużi lanqas meta l-Kummissjoni tkun diġà ddikjarat l-għajnuna kompatibbli saż-żmien meta tiddeċiedi l-qorti nazzjonali[125].

(97) Fi ftit każijiet, il-Kummissjoni ddeċidiet li l-ħlasijiet għad-danni mogħtija skont il-liġi nazzjonali kienu jikkostitwixxu għajnuna illegali[126]. Il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-għajnuna mill-Istat hija fundamentalment differenti fin-natura legali tagħha mill-ħlasijiet għad-danni li l-awtoritajiet nazzjonali jistgħu jiġu ordnati jħallsu lill-individwi bħala kumpens għad-dannu li jkunu kkawżaw[127]. Madankollu, meta jiddeċiedu dwar il-kumpens lil partijiet terzi għall-kostijiet imġarrba bħala riżultat dirett ta' għajnuna illegali, il-qrati nazzjonali jridu joqogħdu attenti li ma jadottawx deċiżjonijiet li jkollhom l-effett waħdieni li jkabbru ċ-ċirku ta' benefiċjarji[128].

(98) Fi ftit każijiet oħrajn, il-benefiċjarji ta' għajnuna illegali pprovaw jitolbu kumpens għad-danni mill-Istat wara li ġew ordnati jirrimborżaw l-ammont. Ġeneralment, dawn il-benefiċjarji ressqu argumenti dwar l-allegat ksur tal-aspettattivi leġittimi tagħhom. Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li miżura mogħtija illegalment ma setgħetx tiġġenera aspettattiva leġittima għall-benefiċjarju, li jenħtieġ li tkun tista' tiddetermina jekk il-proċedura korretta għall-għoti tal-għajnuna ġietx segwita[129].

(99) L-azzjonijiet għad-danni ġeneralment ikunu diretti kontra l-awtorità li tagħti l-għajnuna mill-Istat. Fis-sentenza "*SFEI*", il-Qorti tal-Ġustizzja indirizzat b'mod espliċitu l-kwistjoni dwar jekk jistgħux jitressqu azzjonijiet għad-danni diretti kontra l-benefiċjarju skont id-dritt tal-Unjoni u kkonkludiet li, minħabba li l-Artikolu 108(3) tat-TFUE ma jimponi l-ebda obbligu dirett fuq il-benefiċjarju, il-ksur ta' dak l-Artikolu mhuwiex bażi suffiċjenti sabiex il-benefiċjarju jġarrab ir-responsabbiltà[130]. Dan huwa mingħajr preġudizzju għall-possibbiltà li titteħed azzjoni għad-danni kontra l-benefiċjarju f'konformità mal-liġi nazzjonali, pereżempju, abbażi tad-dispożizzjonijiet nazzjonali li jirregolaw ir-responsabbiltà mhux kuntrattwali[131].

---

[125] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-12 ta' Frar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, il-paragrafi 53 u 55; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 60.

[126] Deċiżjoni tal-Kummissjoni (UE) 2015/1470 tat-30 ta' Marzu 2015 dwar l-għajnuna mill-Istat SA.38517 (2014/C) (ex 2014/NN) implimentata mir-Rumanija — Deċiżjoni ta' Arbitraġġ Micula v ir-Rumanija tal-11 ta' Diċembru 2013 (ĠU L 232, 4.9.2015, p. 43).

[127] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-27 ta' Settembru 1988, *Asteris u Oħrajn* v *Il-Greċja u l-KEE*, C-106 sa 120/87, ECLI:EU:C:1988:457, il-paragrafu 23; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Diċembru 2016, *Il-Kummissjoni* v *Aer Lingus*, C-164/15 P u C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, il-paragrafu 72.

[128] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 57.

[129] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafi minn 98 sa 104; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Diċembru 2005, *Unicredito Italiano*, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, il-paragrafu 104; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Marzu 2015, *OTP Bank*, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, il-paragrafu 77.

[130] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafi minn 72 sa 74.

[131] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 75. F'sitwazzjonijiet li jinvolvu konflitt tal-liġijiet, il-liġi applikabbli tiġi ddeterminata mir-Regolament (KE) Nru 864/2007 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-11 ta' Lulju 2007 dwar il-liġi applikabbli għall-obbligazzjonijiet mhux kuntrattwali (Ruma II) (ĠU L 199, 31.7.2007, p. 40).

5. KOOPERAZZJONI BEJN IL-KUMMISSJONI U L-QRATI NAZZJONALI

(100) Il-Kummissjoni trid tappoġġja lill-qrati nazzjonali fit-twettiq tar-rwol ewlieni tagħhom fl-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat, skont l-Artikolu 4(3) tat-TUE. Bil-maqlub, il-qrati nazzjonali jistgħu jitolbu l-għajnuna tal-Kummissjoni meta japplikaw dawn ir-regoli fil-kuntest ta' kawża pendenti. Il-kooperazzjoni mill-qrib bejn il-qrati tal-Istati Membri u l-Kummissjoni tikkontribwixxi għal livell akbar ta' konsistenza[132] u effettività fl-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat madwar l-Unjoni Ewropea.

5.1. L-assistenza tal-Kummissjoni lill-qrati nazzjonali

(101) Meta tappoġġja lill-qrati nazzjonali, il-Kummissjoni trid tirrispetta d-dmir tagħha ta' segretezza professjonali u tissalvagwardja l-funzjonament u l-indipendenza tagħha stess[133]. Meta tiġi biex taqdi d-dmir tagħha skont l-Artikolu 4(3) tat-TUE lejn il-qrati nazzjonali, il-Kummissjoni hija impenjata li tibqa' newtrali u oġġettiva. Il-Kummissjoni tista' titlob lill-qrati nazzjonali jibagħtu l-informazzjoni meħtieġa biex hija tkun tista' tipprovdi l-assistenza mitluba. Meta l-Kummissjoni tassisti lill-qrati nazzjonali, hija ma tkunx qed isservi l-interessi privati tal-partijiet. Il-kontribuzzjoni tal-Kummissjoni hija, fil-fatt, parti mid-dmir tagħha li tiżgura l-implimentazzjoni korretta tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat u li tiddefendi l-interess pubbliku[134]. Għalhekk, il-Kummissjoni ma tisma' lill-ebda parti involuta fil-proċedimenti nazzjonali.

(102) L-appoġġ offrut lill-qrati nazzjonali skont l-Artikolu 29 tar-Regolament Proċedurali huwa mingħajr preġudizzju għall-possibbiltà jew l-obbligu[135] għall-qrati nazzjonali li jitolbu lill-Qorti tal-Ġustizzja għal deċiżjoni preliminari dwar l-interpretazzjoni jew il-validità tad-dritt tal-Unjoni f'konformità mal-Artikolu 267 tat-TFUE[136].

5.1.1. Il-mezzi ta' kooperazzjoni

(103) L-Artikolu 29 tar-Regolament Proċedurali kkodifika tliet mezzi ta' kooperazzjoni bejn il-Kummissjoni u l-qrati nazzjonali. It-Taqsimiet 5.1.1.1, 5.1.1.2 u 5.1.1.3 ta' dan l-Avviż jispjegaw f'aktar dettall dawn il-mezzi ta' kooperazzjoni.

---

[132] Il-premessa 37 tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 12).

[133] Ordni tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-6 ta' Diċembru 1990, *Zwartveld u Oħrajn*, C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, il-paragrafi 10 u 11; Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-18 ta' Settembru 1996, *Postbank* v *Il-Kummissjoni*, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, il-paragrafu 93.

[134] Il-premessa 37 tar-Regolament Proċedurali (ĠU L 248, 24.9.2015, p. 12).

[135] Ara s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-6 ta' Ottubru 1982, *CILFIT* v *Ministero della Sanità*, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, il-paragrafi minn 14 sa 20; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Settembru 2008, *Unión General de Trabajadores de la Rioja*, C-428/06 to C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, il-paragrafi 42 u 43; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-28 ta' Lulju 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, il-paragrafi minn 47 sa 50; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Settembru 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, il-paragrafu 40, is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Ottubru 2018, *Il-Kummissjoni* v *Franza (Taxxa minn Ras il-Għajn)*, C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, il-paragrafu 108 u dawk segwenti.

[136] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 44; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-15 ta' Settembru 2016, *PGE*, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, il-paragrafu 40.

5.1.1.1. It-trażmissjoni ta' informazzjoni lill-qrati nazzjonali

(104) Skont l-Artikolu 29 tar-Regolament Proċedurali, il-qrati nazzjonali jistgħu jitolbu lill-Kummissjoni tibgħatilhom l-informazzjoni li jkollha fil-pussess tagħha [137].

(105) Il-qrati nazzjonali jistgħu jitolbu lill-Kummissjoni tipprovdi informazzjoni dwar il-proċeduri ta' għajnuna mill-Istat quddiemha. Din tinkludi, pereżempju, informazzjoni dwar: (i) jekk proċedura rigward miżura ta' għajnuna mill-Istat hijiex pendenti quddiem il-Kummissjoni; (ii) jekk Stat Membru jkunx innotifika kif xieraq miżura ta' għajnuna partikolari f'konformità mal-Artikolu 108(3) tat-TFUE; (iii) jekk il-Kummissjoni tkunx bdiet investigazzjoni formali; u (iv) jekk il-Kummissjoni tkunx diġà adottat deċiżjoni[138].

(106) Barra minn hekk, il-qrati nazzjonali jistgħu jitolbu li l-Kummissjoni tibgħat id-dokumenti li jkollha fil-pussess tagħha. Dawn jistgħu jinkludu kopji tad-deċiżjonijiet eżistenti tal-Kummissjoni jekk dawn id-deċiżjonijiet ma jkunux ġew ippubblikati diġà fuq is-sit web tal-Kummissjoni, *data* fattwali, statistika, studji tas-suq u analiżi ekonomika.

(107) Id-dmir ta' kooperazzjoni leali stabbilit fl-Artikolu 4(3) tat-TUE jesiġi li l-Kummissjoni tipprovdi lill-qrati nazzjonali bi kwalunkwe informazzjoni li jistgħu jfittxu[139]. Din tinkludi wkoll l-informazzjoni koperta mill-obbligu tas-segretezza professjonali.

(108) Meta tiġi biex tibgħat l-informazzjoni lill-qrati nazzjonali, il-Kummissjoni trid iżżomm il-garanziji mogħtija lill-persuni fiżiċi u ġuridiċi skont l-Artikolu 339 tat-TFUE[140]. L-Artikolu 339 tat-TFUE jimpedixxi lill-membri, lill-uffiċjali u lil impjegati oħrajn tal-Kummissjoni milli jiddivulgaw informazzjoni li hija koperta mill-obbligu tas-segretezza professjonali. Din tista' tinkludi informazzjoni kunfidenzjali u sigrieti kummerċjali.

(109) Meta l-Kummissjoni jkollha l-ħsieb li tibgħat l-informazzjoni koperta mis-segretezza professjonali lil qorti nazzjonali, hija titlob lill-qorti nazzjonali tikkonferma li se tiggarantixxi l-protezzjoni ta' tali informazzjoni kunfidenzjali u sigrieti kummerċjali. Meta l-qorti nazzjonali toffri garanzija bħal din, il-Kummissjoni għandha tibgħat l-informazzjoni mitluba, filwaqt li tindika dawk il-partijiet li huma koperti mis-segretezza professjonali u li, għalhekk, jenħtieġ li ma jiġux divulgati. Meta, min-naħa l-oħra, il-qorti nazzjonali ma tkunx tista' toffri garanzija bħal din, il-Kummissjoni toqgħod lura milli tibgħat l-informazzjoni kkonċernata[141].

(110) Jista' jkun ukoll li l-Kummissjoni ma tkunx tista' tiddivulga informazzjoni lill-qrati nazzjonali f'sitwazzjonijiet oħrajn. B'mod partikolari, il-Kummissjoni tista' tirrifjuta li

---

[137] Ir-Regolament Proċedurali, l-Artikolu 29(1), l-ewwel parti.

[138] Malli tirċievi din l-informazzjoni, il-qorti nazzjonali rikjedenti tista' titlob għal aġġornamenti regolari dwar is-sitwazzjoni attwali.

[139] Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-18 ta' Settembru 1996, *Postbank* v *Il-Kummissjoni,* T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, il-paragrafu 64; Ordni tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Lulju 1990, *Zwartveld u Oħrajn,* C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:315, il-paragrafi minn 16 sa 22.

[140] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-28 ta' Frar 1991, *Delimitis* v *Henninger Bräu,* C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, il-paragrafu 53; Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-18 ta' Settembru 1996, *Postbank* v *Il-Kummissjoni,* T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, il-paragrafu 90.

[141] Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-18 ta' Settembru 1996, *Postbank* v *Il-Kummissjoni,* T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, il-paragrafu 93; Ordni tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-6 ta' Diċembru 1990, *Zwartveld u Oħrajn,* C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, il-paragrafi 10 u 11.

tibgħat informazzjoni lil qorti ta' Stat Membru fejn tali trażmissjoni ta' informazzjoni tkun tinterferixxi mal-funzjonament u l-indipendenza tal-Unjoni Ewropea. Dan ikun il-każ meta d-divulgazzjoni tipperikola t-twettiq tal-kompiti fdati lill-Kummissjoni[142] (pereżempju, informazzjoni dwar il-proċess intern tat-teħid tad-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni).

(111) Sabiex tiżgura l-effiċjenza fil-kooperazzjoni tagħha mal-qrati nazzjonali, il-Kummissjoni tagħmel ħilitha biex tipprovdi lill-qrati nazzjonali bl-informazzjoni mitluba fi żmien xahar mid-data tat-talba. Meta l-Kummissjoni jkollha bżonn titlob lill-qrati nazzjonali għal aktar kjarifiki dwar it-talbiet inizjali tagħhom jew tikkonsulta mal-partijiet terzi affettwati direttament mit-trażmissjoni tal-informazzjoni, il-perjodu ta' xahar jibda jiddekorri mill-ġdid mill-mument li tasal il-kjarifika jew tiġi konkluża l-konsultazzjoni[143].

5.1.1.2. It-trażmissjoni ta' opinjonijiet dwar l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat

(112) L-Artikolu 29 tar-Regolament Proċedurali jipprovdi wkoll il-possibbiltà għall-qrati nazzjonali li jitolbu lill-Kummissjoni tagħti l-opinjoni tagħha dwar kwistjonijiet li jikkonċernaw l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat[144].

(113) Meta japplikaw ir-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat għal kawża pendenti quddiemhom, il-qrati nazzjonali jridu jirrispettaw ir-regoli rilevanti tal-Unjoni Ewropea u l-ġurisprudenza tal-Qrati tal-Unjoni. Mingħajr preġudizzju għall-interpretazzjoni aħħarija tat-Trattati mill-Qrati tal-Unjoni, il-qrati nazzjonali jistgħu jsibu gwida dwar l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat fil-prattika tat-teħid tad-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni, kif ukoll fl-avviżi u l-linji gwida rilevanti tal-Kummissjoni. Il-qrati nazzjonali jistgħu jsibu wkoll gwida dwar opinjonijiet jew osservazzjonijiet preċedenti tal-Kummissjoni ppubblikati fuq is-sit web tal-Kummissjoni, meta l-kwistjonijiet involuti jippreżentaw elementi ta' analoġija ma' dawk li jiffaċċjaw qrati nazzjonali oħrajn[145].

(114) Madankollu, jista' jkun hemm ċirkostanzi li fihom deċiżjonijiet jew opinjonijiet preċedenti tal-Kummissjoni u avviżi u linji gwida tal-Kummissjoni ma jipprovdux biżżejjed gwida lill-qrati tal-Istati Membri. F'konformità mal-prinċipju ta' kooperazzjoni sinċiera stabbilit fl-Artikolu 4(3) tat-TUE, u minħabba r-rwol kruċjali li għandhom il-qrati nazzjonali fl-infurzar tal-għajnuna mill-Istat, il-Kummissjoni toffri lill-qrati tal-Istati Membri l-opportunità li jitolbu l-opinjoni tal-Kummissjoni dwar

[142] Ordni tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-6 ta' Diċembru 1990, *Zwartveld u Oħrajn*, C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, il-paragrafu 11; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-26 ta' Novembru 2002, *First and Franex*, C-275/00, ECLI:EU:C:2002:711, il-paragrafu 49; Is-Sentenza tal-Qorti Ġenerali tat-18 ta' Settembru 1996, *Postbank* v *Il-Kummissjoni*, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, il-paragrafu 93.

[143] Dan jista' jkun il-każ, pereżempju, għal ċerti tipi ta' informazzjoni mressqa minn persuna privata, jew fejn l-informazzjoni ppreżentata minn Stat Membru wieħed tkun qed tintalab minn qorti ta' Stat Membru differenti.

[144] Ir-Regolament Proċedurali, l-Artikolu 29(1), it-tieni parti.

[145] Ara t-Taqsima 5.1.2.

kwistjonijiet rilevanti li jikkonċernaw l-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat[146].

(115) It-talbiet għal opinjoni tal-Kummissjoni jistgħu, fil-prinċipju, ikopru l-kwistjonijiet ekonomiċi, fattwali jew legali kollha relatati mal-għajnuna mill-Istat li jirriżultaw fil-kuntest tal-proċedimenti nazzjonali. Il-qrati tal-Istati Membri jistgħu jistaqsu lill-Kummissjoni, fost l-oħrajn:

(a) Jekk miżura partikolari tippreżentax elementi ta' għajnuna skont it-tifsira tal-Artikolu 107(1) tat-TFUE u, jekk iva, tintalab gwida dwar kif għandu jiġi kkwantifikat l-ammont ta' għajnuna. Tali talbiet jistgħu jkunu relatati ma' element speċifiku tal-għajnuna mill-Istat skont l-Artikolu 107 tat-TFUE (jiġifieri, il-kunċett ta' impriża, l-eżistenza ta' vantaġġ selettiv, l-imputabbiltà tal-miżura lill-Istat Membru u l-involviment ta' riżorsi tal-Istat, id-distorsjoni possibbli tal-kompetizzjoni u l-effett fuq il-kummerċ bejn l-Istati Membri).

(b) Jekk miżura ta' għajnuna partikolari tissodisfax rekwiżit ta' regolament ta' eżenzjoni ta' kategorija sabiex ma jkunx hemm bżonn ta' notifika minn qabel lill-Kummissjoni u l-obbligu ta' waqfien totali previst fl-Artikolu 108(3) tat-TFUE ma japplikax.

(c) Jekk għajnuna individwali taqax taħt skema ta' għajnuna nnotifikata lill-Kummissjoni u ddikjarata kompatibbli mas-suq intern b'deċiżjoni tal-Kummissjoni, jew b'xi mod ieħor tikkwalifika bħala għajnuna eżistenti u, b'hekk, l-obbligu ta' waqfien totali skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE ma japplikax.

(d) Jekk jeżistux ċirkostanzi eċċezzjonali[147], li jimpedixxu lill-qorti nazzjonali milli tordna rkupru sħiħ skont id-dritt tal-Unjoni.

(e) X'inhuma l-prerekwiżiti legali għat-talbiet għad-danni skont id-dritt tal-Unjoni u gwida dwar kif għandu jiġi kkwantifikat id-dannu mġarrab.

(116) Il-qrati nazzjonali ma għandhomx ġurisdizzjoni biex jivvalutaw il-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna abbażi tal-Artikolu 107(2), tal-Artikolu 107(3), tal-Artikolu 106(2) u tal-Artikolu 93 tat-TFUE[148]. Għalhekk, huma ma jistgħux jitolbu lill-Kummissjoni biex tagħti l-opinjoni tagħha dwar il-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna partikolari mas-suq intern. Madankollu, il-qrati nazzjonali jistgħu jistaqsu lill-Kummissjoni jekk hijiex qed tivvaluta diġà l-kompatibbiltà ta' miżura ta' għajnuna partikolari, kif spjegat fit-Taqsima 5.1.1.1 hawn fuq.

(117) Meta tagħti l-opinjoni tagħha, il-Kummissjoni, f'konformità mal-prinċipju ta' kooperazzjoni sinċiera tal-Artikolu 4(3) tat-TUE, se tipprovdi lill-qorti nazzjonali bl-informazzjoni fattwali jew il-kjarifika ekonomika jew legali mitluba. Kuntrarju għall-

---

146 Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 50.

147 Għal dak l-għan, ara s-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, EU:C:1996:285, il-paragrafi minn 68 sa 71.

148 Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-4 ta' Marzu 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* v *Il-Kummissjoni*, C-587/18 P, EU:C:2020:150, il-paragrafu 90; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tad-19 ta' Lulju 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, il-paragrafi minn 50 sa 52.

interpretazzjoni awtorevoli tad-dritt tal-Unjoni mill-Qrati tal-Unjoni, l-opinjoni tal-Kummissjoni ma torbotx legalment lill-qorti nazzjonali.

(118) Il-Kummissjoni se tipprovdi l-opinjoni tagħha lill-qrati nazzjonali f'konformità mar-regoli u l-prattiki proċedurali tagħhom. Sabiex tiżgura kooperazzjoni effettiva mal-qrati tal-Istati Membri, il-Kummissjoni se tagħmel ħilitha biex tipprovdi lill-qorti nazzjonali bl-opinjoni mitluba fi żmien 4 xhur mid-data tat-talba. Meta l-Kummissjoni jkollha bżonn titlob lill-qorti nazzjonali għal aktar kjarifiki dwar it-talba tagħha, dan il-perjodu ta' erba' xhur jista' jiġi estiż.

(119) Il-qrati nazzjonali jridu jipproteġu d-drittijiet tal-individwi skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE anki matul il-perjodu li fih il-Kummissjoni tħejji l-opinjoni mitluba. Kif stabbilit hawn fuq, l-obbligu tal-qorti nazzjonali li tipproteġi d-drittijiet tal-individwi skont l-Artikolu 108(3) tat-TFUE, inkluż permezz ta' miżuri provviżorji[149], japplika irrispettivament minn opinjoni pendenti tal-Kummissjoni.

5.1.1.3. Is-sottomissjoni ta' osservazzjonijiet amicus curiae

(120) Skont l-Artikolu 29(2) tar-Regolament Proċedurali, il-Kummissjoni tista' tissottometti osservazzjonijiet bil-miktub lill-qrati nazzjonali li japplikaw regoli dwar l-għajnuna mill-Istat. Hija tista' tagħmel ukoll osservazzjonijiet orali bil-permess tal-qorti nazzjonali inkwistjoni. Dawn l -osservazzjonijiet huma magħrufa wkoll bħala "osservazzjonijiet *amicus curiae*". Il-Kummissjoni tissottometti osservazzjonijiet *amicus curiae* fuq inizjattiva tagħha stess.

(121) Madankollu, il-qrati tal-Istati Membri jew il-partijiet f'kawża pendenti quddiem qorti nazzjonali jistgħu jitolbu lill-Kummissjoni tipprovdi osservazzjonijiet *amicus curiae* f'każ fejn ikunu involuti kwistjonijiet ta' għajnuna mill-Istat. Id-deċiżjoni ta' intervent bħala *amicus curiae* f'kawża quddiem qorti nazzjonali hija prerogattiva esklussiva tal-Kummissjoni u taqa' kompletament fid-diskrezzjoni tagħha. Għalhekk, il-Kummissjoni ma għandha l-ebda obbligu li twieġeb għal dawn it-talbiet jew li tieħu pożizzjoni fuqhom.

(122) Il-Kummissjoni tissottometti osservazzjonijiet *amicus curiae* fil-kuntest ta' proċedimenti ġudizzjarji nazzjonali biex tiżgura applikazzjoni koerenti tal-Artikoli 107(1) jew 108(3) tat-TFUE[150]. Sabiex tevalwa n-neċessità u l-adegwatezza tal-kontribuzzjoni tagħha, il-Kummissjoni tista' tikkunsidra, fost l-oħrajn:

(a) Jekk il-każ huwiex mistenni li jkollu sinifikat lil hinn mill-każ speċifiku inkwistjoni (pereżempju, fejn il-każ ikun jinvolvi kwistjoni ġenerali ta' għajnuna mill-Istat);

[149] Ara *supra*, it-Taqsima 4.2.3.3.

[150] Sa mill-2014, il-Kummissjoni ssottomettiet osservazzjonijiet *amicus curiae* rigward l-eżistenza ta' għajnuna, id-definizzjoni ta' servizz ta' interess ekonomiku ġenerali, l-eżekuzzjoni tad-deċiżjonijiet ta' rkupru tal-Kummissjoni u gwida dwar jekk għandhomx jintużaw il-liġi nazzjonali jew id-dritt tal-Unjoni. F'dak is-sens, ara "L-Istudju finali dwar l-infurzar tar-regoli u tad-deċiżjonijiet dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali (COMP/2018/001)", l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, il-Lussemburgu, 2019, p. 111, disponibbli fuq https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report.

(b) Jekk l-osservazzjonijiet mill-Kummissjoni jistgħux jikkontribwixxu għall-effettività tal-infurzar tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat mill-qrati nazzjonali kkonċernati;

(c) Jekk il-każ ikun jinvolvi kwistjoni ġdida ta' mertu, li mhijiex koperta mill-prattika tat-teħid tad-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni jew mill-avviżi u l-linji gwida tagħha; jew

(d) Jekk il-kawża hijiex pendenti quddiem qorti li s-sentenza tagħha ma tistax tkun soġġetta għal aktar appelli.

(123) Il-Kummissjoni tirrispetta bis-sħiħ l-indipendenza u l-funzjonament tal-qrati nazzjonali. Fir-rigward tal-opinjonijiet tal-Kummissjoni msemmija fit-Taqsima 5.1.1.2 hawn fuq, l-osservazzjonijiet *amicus curiae* ma jorbtux lill-qorti nazzjonali li tiddeċiedi l-każ li fih tkun intervjeniet il-Kummissjoni. Qabel ma tissottometti l-osservazzjonijiet *amicus curiae* fuq inizjattiva proprja tagħha, il-Kummissjoni tinforma lill-Istat Membru kkonċernat billi tibgħat ittra lir-Rappreżentanza Permanenti tiegħu għall-Unjoni Ewropea.

(124) Sabiex tkun tista' tissottometti osservazzjonijiet utli, il-Kummissjoni tista' titlob lill-qorti nazzjonali rilevanti biex tibgħat id-dokumenti għad-dispożizzjoni tagħha li jkunu meħtieġa għall-valutazzjoni tal-kwistjoni mill-Kummissjoni. Il-Kummissjoni se tuża dawk id-dokumenti biss għall-iskop esklussiv tat-tħejjija tal-osservazzjonijiet tagħha.

(125) Ir-Regolament Proċedurali ma jipprevedi l-ebda qafas proċedurali li fi ħdanu għandhom jiġu sottomessi l-osservazzjonijiet *amicus curiae*. Għalhekk, il-Kummissjoni tissottometti l-osservazzjonijiet tagħha f'konformità mar-regoli u l-prattiki proċedurali tal-Istati Membri, inklużi dawk li jissalvagwardjaw id-drittijiet tal-partijiet. Meta Stat Membru jkun għadu ma stabbilixxiex il-qafas proċedurali rilevanti, hija l-qorti nazzjonali li għandha tiddetermina liema regoli proċedurali jenħtieġ li jiġu segwiti għas-sottomissjoni tal-osservazzjonijiet *amicus curiae* fil-kawża pendenti quddiemha.

(126) Jenħtieġ li l-qafas proċedurali nazzjonali jirrispetta l-prinċipji stabbiliti fit-Taqsima 2.2 ta' dan l-Avviż. Dan jimplika li l-qafas proċedurali nazzjonali għas-sottomissjoni ta' osservazzjonijiet dwar kwistjonijiet li jikkonċernaw l-applikazzjoni tal-Artikoli 107(1) u 108(3) tat-TFUE ma jistax jagħmel is-sottomissjoni ta' tali osservazzjonijiet (a) diffiċli żżejjed jew prattikament impossibbli (f'konformità mal-prinċipju tal-effettività); u (b) aktar diffiċli mis-sottomissjoni ta' osservazzjonijiet fi proċedimenti tal-qorti fejn tiġi applikata liġi nazzjonali ekwivalenti (skont il-prinċipju tal-ekwivalenza).

5.1.2. Punt uniku ta' kuntatt u l-pubblikazzjoni ta' opinjonijiet u osservazzjonijiet *amicus curiae*

(127) Għal kooperazzjoni u komunikazzjoni aktar effettivi mal-qrati tal-Istati Membri, il-Kummissjoni stabbilixxiet punt ta' kuntatt uniku fejn il-qrati nazzjonali jistgħu jindirizzaw it-talbiet tagħhom:

Il-Kummissjoni Ewropea
Id-Direttorat Ġenerali għall-Kompetizzjoni
COMP Amicus State Aid
1049 Bruxelles/Brussel

BELGIQUE/BELGIË
Telefon: 0032 2 29 76271
Fax: 0032 2 29 53584
Posta elettronika: COMP-AMICUS-STATE-AID@ec.europa.eu

(128) Il-Kummissjoni tistieden lill-qrati nazzjonali biex ikomplu jużaw dan il-punt ta' kuntatt uniku biex iwasslu lill-Kummissjoni kwalunkwe informazzjoni jew talba f'konformità mat-Taqsimiet (5.1.1.1), (5.1.1.2) u (5.1.1.3) ta' dan l-Avviż. Il-qrati nazzjonali jistgħu jibagħtu s-sottomissjonijiet tagħhom bi kwalunkwe waħda mill-24 lingwa uffiċjali tal-Unjoni Ewropea[151].

(129) Il-Kummissjoni se tirrapporta dwar il-kooperazzjoni tagħha mal-qrati nazzjonali fir-rapport annwali tagħha dwar il-politika tal-kompetizzjoni. Hija se tagħmel ukoll l-opinjonijiet u l-osservazzjonijiet tagħha disponibbli fuq is-sit web tagħha[152].

(130) Meta tissottometti opinjonijiet jew osservazzjonijiet *amicus curiae*, il-Kummissjoni titlob lill-qrati nazzjonali jawtorizzaw il-pubblikazzjoni tagħhom. Dan jippermetti lill-Kummissjoni tippubblika fuq is-sit web tagħha l-opinjonijiet u l-osservazzjonijiet *amicus curiae* sottomessi mill-Kummissjoni u, meta disponibbli, is-sentenzi mogħtija mill-qorti nazzjonali kkonċernata.

(131) Il-Kummissjoni se tagħmel ħilitha biex tistabbilixxi pjattaforma onlajn apposta fejn il-qrati nazzjonali jistgħu jibagħtu lill-Kummissjoni mistoqsijiet dwar il-politika dwar l-għajnuna mill-Istat minbarra dawk imsemmija fit-Taqsimiet (5.1.1.1), (5.1.1.2) u (5.1.1.3) ta' dan l-Avviż, li jistgħu jinqalgħu fix-xogħol tagħhom ta' kuljum.

5.2. L-assistenza tal-qrati nazzjonali lill-Kummissjoni

(132) Id-dmir ta' kooperazzjoni leali stabbilit fl-Artikolu 4(3) tat-TUE jimplika wkoll li l-Istati Membri, inklużi l-awtoritajiet ġudizzjarji tagħhom, għandhom jassistu lill-istituzzjonijiet tal-Unjoni Ewropea bil-ħsieb li jintlaħqu l-objettivi tal-Unjoni Ewropea.

(133) Sabiex jiġi żgurat l-infurzar effettiv tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat, il-qrati nazzjonali huma mistiedna jibagħtu lill-Kummissjoni mingħajr dewmien kopja ta' kwalunkwe sentenza bil-miktub li jkunu ħarġu wara l-għoti mill-Kummissjoni ta' informazzjoni jew opinjoni, jew is-sottomissjoni minnha ta' osservazzjonijiet *amicus curiae*. Dan jippermetti lill-Kummissjoni ssir konxja fil-ħin tal-każijiet li għalihom jista' jkun xieraq li jiġu sottomessi osservazzjonijiet, jekk waħda mill-partijiet tressaq appell kontra s-sentenza. Meta jittrażmettu sentenza, il-qrati nazzjonali jindikaw lill-Kummissjoni jekk jagħtux l-awtorizzazzjoni tagħhom sabiex dik is-sentenza tiġi ppubblikata fuq is-sit web tal-Kummissjoni.

(134) Għal applikazzjoni aktar effettiva u konsistenti tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat, il-Kummissjoni tħeġġeġ lill-Istati Membri biex jistabbilixxu punti ta' koordinazzjoni għall-imħallfin nazzjonali li jittrattaw kwistjonijiet ta' għajnuna mill-Istat. Il-Kummissjoni hija wkoll tal-fehma li l-ħolqien ta' netwerks formali jew informali ta'

[151] Lista sħiħa tal-lingwi uffiċjali tal-Unjoni Ewropea hija pprovduta fl-Artikolu 55(1) tat-TUE.
[152] Il-pubblikazzjoni tal-opinjonijiet tal-Kummissjoni u tal-osservazzjonijiet *amicus curiae* hija soġġetta għall-kunsens tal-qorti nazzjonali.

mħallfin li jittrattaw kwistjonijiet ta' għajnuna mill-Istat, jew fil-livell nazzjonali jew Ewropew, jista' jkun partikolarment importanti għall-kondiviżjoni tal-għarfien. Il-punti ta' koordinazzjoni ċentrali u n-netwerks ta' mħallfin jistgħu jippermettu lill-imħallfin nazzjonali jikkondividu l-aħjar prattiki fil-qasam tal-għajnuna mill-Istat u jiffaċilitaw it-trażmissjoni tal-informazzjoni mill-Kummissjoni dwar kwalunkwe żviluppi reċenti fil-politika dwar l-għajnuna mill-Istat permezz ta', pereżempju, korsijiet ta' taħriġ u bullettini.

6. IL-KONSEGWENZI TAN-NUQQAS TA' IMPLIMENTAZZJONI TAR-REGOLI U D-DEĊIŻJONIJIET DWAR L-GĦAJNUNA MILL-ISTAT

(135) Kif indikat fit-Taqsimiet 4.2.1 u 4.2.2 ta' dan l-Avviż, il-qrati nazzjonali jistgħu jintalbu japplikaw direttament fis-sistemi legali nazzjonali tagħhom id-dispożizzjonijiet tal-Artikoli 107(1) u 108(3) tat-TFUE. Meta l-qrati nazzjonali, permezz tad-deċiżjonijiet tagħhom, jagħtu għajnuna ġdida bi ksur tal-obbligu ta' waqfien totali, il-Kummissjoni tista' tibda proċedura ta' investigazzjoni skont l-Artikolu 12 tar-Regolament Proċedurali biex tivvaluta l-kompatibbiltà tal-għajnuna illegali mill-Istat mas-suq intern. Barra minn hekk, meta l-qrati tal-Istati Membri jonqsu milli jiżguraw konformità mal-obbligi li jirriżultaw minn deċiżjoni ta' rkupru tal-Kummissjoni jew mit-Trattati[153], il-Kummissjoni tista' tibda proċedimenti ta' ksur.

(136) Bħala organi tal-Istati Membri, il-qrati nazzjonali huma msejħa biex jieħdu l-miżuri xierqa biex jiżguraw li d-deċiżjonijiet ta' rkupru jiġu implimentati b'mod effettiv. Il-konsegwenzi tan-nuqqas tal-Istati Membri li jimplimentaw id-deċiżjonijiet ta' rkupru tal-Kummissjoni huma deskritti fl-Avviż tal-Kummissjoni dwar l-irkupru ta' għajnuna illegali u inkompatibbli mill-Istat[154].

(137) Il-qrati nazzjonali jridu jissalvagwardjaw ukoll id-drittijiet ta' individwi li jiffaċċjaw ksur possibbli tal-obbligu ta' waqfien totali[155]. Kif indikat fit-Taqsima 6.2 ta' dan l-Avviż, l-Istati Membri, inklużi l-qrati nazzjonali tagħhom, li jonqsu milli jissalvagwardjaw dawn id-drittijiet, jonqsu milli jissodisfaw l-obbligi tagħhom skont id-dritt tal-Unjoni[156].

6.1. Proċeduri quddiem il-Kummissjoni rigward l-għajnuna illegali

(138) Il-qrati nazzjonali jistgħu jiksru direttament l-Artikolu 108(3) tat-TFUE billi jagħtu għajnuna ġdida fil-kuntest tal-proċedimenti tagħhom. Dan jista' jseħħ meta qorti nazzjonali toħroġ deċiżjoni li taffettwa l-implimentazzjoni ta' att li jagħti għajnuna mill-Istat. Dan huwa l-każ, pereżempju, meta l-interpretazzjoni ta' kuntratt jew deċiżjoni ta'

---

[153] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Settembru 2014, *Il-Kummissjoni* v *Il-Ġermanja*, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, il-paragrafu 56.
[154] (ĠU C 247, 23.7.2019, p. 1-23), it-Taqsima 6.
[155] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Ottubru 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, il-paragrafu 38; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, il-paragrafu 28.
[156] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-23 ta' Jannar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, il-paragrafu 66; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-5 ta' Marzu 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, il-paragrafu 110.

għoti ta' għajnuna jkollha l-effett li ttawwal id-durata oriġinali ta' miżura ta' għajnuna[157].

(139) Bħala riżultat, il-qrati nazzjonali għandhom jikkonformaw mal-Artikolu 108(3) tat-TFUE u jinnotifikaw lill-Kummissjoni bi kwalunkwe deċiżjoni li temenda jew ittawwal att li jagħti għajnuna mill-Istat, pereżempju, permezz ta' interpretazzjoni tagħha[158].

(140) Jekk il-qorti nazzjonali ma tiżgurax il-konformità mal-obbligu ta' waqfien totali billi tinnotifika l-għajnuna l-ġdida u tagħmilha soġġetta għar-rieżami tal-Kummissjoni, il-Kummissjoni tista' tibda investigazzjoni dwar l-għajnuna illegali mill-Istat fuq inizjattiva proprja tagħha jew wara li tirċievi lment mingħand kwalunkwe parti interessata skont l-Artikolu 12 tar-Regolament Proċedurali.

6.2. Proċedimenti ta' ksur

(141) Skont l-Artikolu 258 tat-TFUE, jekk il-Kummissjoni tqis li Stat Membru jkun naqas milli jissodisfa obbligu skont it-Trattati, hija tista' tniedi proċedura ta' ksur. L-iskop tal-proċedura huwa li jintemm il-ksur. Il-Kummissjoni tista' tirreferi l-kwistjoni lill-Qorti tal-Ġustizzja wara fażi ta' qabel il-litigazzjoni meta tagħti opinjoni motivata wara skambju formali ta' fehmiet mal-Istat Membru kkonċernat.

(142) Meta l-qrati nazzjonali ma jiġbdux il-konsegwenzi xierqa mill-ksur tal-Artikolu 108(3) tat-TFUE, huma jiksru l-obbligi tagħhom skont it-Trattati. Dan jista' jkun il-każ meta l-qrati nazzjonali ma jipprevjenux miżura illegali milli tiġi implimentata jew ma jordnawx l-irkupru tagħha[159].

(143) Nuqqas mill-qrati nazzjonali li jissalvagwardjaw id-drittijiet ta' individwi bi ksur tal-obbligi tagħhom li jirriżultaw mill-Artikolu 108(3) tat-TFUE jista' jwassal ukoll għal responsabbiltà min-naħa tal-Istat Membru. Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li l-Istati Membri huma responsabbli għal dannu li jirriżulta minn ksur tad-dritt tal-Unjoni, inkluż ksur li jirriżulta minn deċiżjoni ta' qorti nazzjonali li tiddeċiedi fl-aħħar istanza[160] [161].

7. DISPOŻIZZJONIJIET FINALI

(144) Dan l-Avviż jieħu post l-Avviż ta' Infurzar tal-2009.

---

[157] Jekk il-qorti nazzjonali tagħtix id-deċiżjoni tagħha fil-kuntest ta' proċedimenti interlokutorji jew ta' proċeduri sostantivi huwa irrilevanti, billi fiż-żewġ każijiet id-deċiżjoni tista' twassal biex taffettwa l-miżura ta' għajnuna, anki jekk temporanjament biss.

[158] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tas-26 ta' Ottubru 2016, *DEI u l-Kummissjoni* v *Alouminion tis Ellados*, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, il-paragrafi 107 u 108.

[159] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-21 ta' Novembru 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires u Oħrajn* v *Franza*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, il-paragrafu 12; Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-11 ta' Lulju 1996, *SFEI u Oħrajn*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, il-paragrafu 70.

[160] Is-Sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-30 ta' Settembru 2003, *Köbler*, C-224/01, ECLI:EU:C:2003:513, il-paragrafu 50.

[161] Jekk il-Kummissjoni tqis li l-Istat Membru jkun naqas milli jissodisfa l-obbligi stabbiliti f'sentenza skont l-Artikolu 258(2) tat-TFUE, il-Kummissjoni tista' tressaq il-kwistjoni quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja skont l-Artikolu 260(2) tat-TFUE, wara li tagħti lill-Istat Membru kkonċernat l-opportunità li jissottometti l-osservazzjonijiet tiegħu.

(145) Dan l-Avviż għandu l-għan li jipprovdi gwida lill-qrati nazzjonali fl-applikazzjoni tar-regoli dwar l-għajnuna mill-Istat. Huwa la jorbot lill-qrati nazzjonali u lanqas jaffettwa l-indipendenza tagħhom.

(146) Il-Kummissjoni tista' tirrevedi dan l-Avviż abbażi ta' modifiki tar-regoli applikabbli tal-Unjoni Ewropea jew żviluppi importanti futuri fil-ġurisprudenza.